

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____ (ПІП)
« ____ » _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«МАГІСТР»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

**Тема: Правове забезпечення асоціації України з Європейським
Союзом**

Виконавець: Хоменко Микола Вікторович

Науковий керівник: Стрельцова Ольга Вікторівна

Нормонтролер:

Київ, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	5
1.1. Становлення і розвиток співробітництва України та ЄС як передумови асоціації: правові підстави та основні етапи.....	5
1.2. Види асоціації у договірній практиці ЄС.	14
1.3. Юридична природа та загальна характеристика правових положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.	23
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	33
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	35
2.1. Конституційне закріплення європейського курсу України.....	35
2.2. Система правових документів, на підставі яких здійснюється асоціативне співробітництво між Україною та ЄС.	40
2.3. Вплив політики «Східного партнерства» на взаємовідносини у сфері асоціації України та Європейського Союзу.....	50
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	58
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	61
3.1. Місце Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в системі національного права.....	61
3.2. Адаптація законодавства України до права ЄС відповідно до положень Угоди про асоціацію	67
3.3 Асоціація з ЄС як фактор подальшої європейської інтеграції України.....	74
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	79

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1. Становлення і розвиток співробітництва України та ЄС як передумови асоціації: правові підстави та основні етапи.

Передумовою виникнення і процесу розросту партнерства між Україною та ЄС, передувало ухвалення Верховною Радою Української Радянської Соціалістичної Республіки: Постанови про проголошення незалежності України, 24 серпня 1991 року [13].

В слід за цим, 1 грудня 1991 року відбувся Всеукраїнський референдум стосовно незалежності нашої країни. На вказаному референдумі волевиявленням народу було остаточно визначено, а вже за його результатами закріплено, цілковиту самостійність України.

Історична хронологія взаємин між Україною та ЄС починає точку відліку, в грудні 1991 року. В цей календарний проміжок, Україна отримала від Європейського Союзу офіційний лист про визнання незалежності за резолюції представника головуєчої у той час країни в ЄС - Міністра закордонних справ Нідерландів Анрі Ганс ван ден Брука [14].

Після здобуття Україною незалежності та отримання визнання країн ЄС, логічно та природньо було зроблено європейський вибір та взято відповідний курс. Європейський вибір України, став природнім географічним та економічним наслідком здобуття країною державної незалежності у 1991 році, що поклало основу для динамічного розвитку відносин. Першопричиною стосовно цього, постало колективне усвідомлення того, що розквіт, постійність та збереження як України, так і ЄС можна значно посилити щільним партнерством.

Першочергово, у новому календарному році - 11 лютого 1992 року за результатами конференції, яка проходила 10 і 11 лютого 1992 року в Москві було укладено Протокол згоди з питань організації та реалізації

програм технічної допомоги фінансованих Європейськими Співтовариствами підписаний між уповноваженим представником Комісії Європейських Співтовариств та відповідно представником новоутвореною, самостійною Україною, а також іншими представниками одинадцяти країн які входили у союз Співдружності Незалежних Держав [15].

За декілька місяців, 6 квітня 1992 року Комісією Європейських Співтовариств було видано та направлено Директиву до Ради Міністрів ЄС стосовно започаткування переговорів стосовно майбутнього укладання Договору про співробітництво з Україною.

Після цієї події, 14 вересня 1992 року відбулась фундаментальна зустріч у відносинах формату України та ЄС, яка відбулась на найвищому офіційному рівні за участі тогочасного Президента України Леоніда Кравчука та тодішнього Президента Комісії Європейських Співтовариств Жак Делором [16].

У першому півріччі 1993 року відбулась низька перемовин на найвищому рівні про укладання Договорів про співробітництво і партнерство між Україною та ЄС.

За результатами вищезазначених перемовин було підписано, 01 січня 1993 року, першу Угоду між ЄС та Україною про торгівлю текстильною продукцією [17].

Варто звернути увагу, що намір України побудувати асоціюванні партнерські взаємовідносини з ЄС на принципах інтеграції вперше був проголошений відповідно до Постанови Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». Цією Постановою було заявлено офіційно вперше Україною про її євроінтеграційні наміри. В 2 розділі під назвою «Регіональне співробітництво в Європі» було відзначено наступне положення: «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами

Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, реалізація якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом - до повного її членства у цій організації» [18].

В подальшому, в вересні 1993 року з метою: сприяння встановлення економічних та політичних відносин через механізм підтримання ефективної комунікації між ЄС та представниками урядових установ України, реалізації програм зовнішньої допомоги ЄС та інформування громадян України щодо розвитку та політики ЄС було здійснено урочисте відкриття у м. Києві представництва Комісії Європейських Співтовариств в Україні [19].

Наступний - 1994 рік, відзначається запровадженням нового формату співробітництва у політичній сфері на рівні Ради співробітництва ЄС – Україна. Тоді, відбулась перша консультація у площині Україна–«Трійка» ЄС. Вищезазначена «Трійка» ЄС тлумачиться як три країни ЄС, які складаються з головуючої держави в ЄС; держави, яка буде головуючою в наступні півроку; і відповідно держави, яка голувала в попередній термін перед поточною. Саме в 1994 році «Трійка» ЄС вперше прибула з офіційним візитом до Києва, в ході якого відбулися зустрічі з Президентом України і Головою Верховної Ради України [20].

Після зазначених консультативних зустрічей, у форматі «Трійка» ЄС та за їх результатами, вже 14 червня 1994 року, відбулось урочисте підписання першої авторитетної Угоди про партнерство та співробітництво. Саме цією Угодою започаткувалось партнерство між ЄС та їх державами-членами, з однієї сторони, та Україною, з іншої сторони, щодо розвитку основ торговельних, інвестиційних, соціальних взаємовідносин, а також встановлювалась необхідність проведення модернізації державного управління, застосовувалось питання створення незалежної преси та забезпечення громадянських прав та свобод. Окрім того, на вказану Угоду покладалась роль забезпечення політичних перемовин у певних рамках між Сторонами, задля розвитку тісних політичних відносин між сторонами. Варто зазначити, що в світову історію, ця подія увійшла як перша укладена

такого формату Угода з державою, яка від'єдналась від Союзу Радянської Соціалістичної Республіки.

Далі після підписання, відразу розпочався тривалий процес ратифікації Угоди європейськими країнами, який закінчився лише на початку 1998 року. Українська сторона ратифікувала Угоду відповідно до прийняття депутатами Верховної Ради Закону України «Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами»[87], який в свою чергу був підписаний 10 листопада 1994 року тодішнім Головою Верховної Ради - Олександром Олександровичем Морозом [21].

Оскільки, вищезазначена Угода стосувалась інтересів Співтовариства загалом і в цілому, справ його виключної, так і спільної компетенції країн-членів ЄС, вона з боку ЄС мала пройти процедуру ратифікації не лише авторитетними трьома державами-членами, тобто «Трійкою» ЄС, але також і всіма іншими країнами-учасниками. Окрім того, в процесі ратифікації виникло питання збільшення з 1 січня 1995 року загальної чисельності держав-членів ЄС з дванадцяти країн до п'ятнадцяти країн відповідно. В зв'язку з появою нових країн-учасниць ЄС процес ратифікації зі сторони останньої трохи затягнувся. Таким чином, 10 квітня 1997 року було підписано Додатковий протокол з Україною, за яким Швеція, Австрія, Фінляндія стали рівноправними членами Угоди на рівні з першими дванадцятьма країнами-учасниками. Після того як Україна та країни-члени ЄС ратифікували Угоду про партнерство та співробітництво, на спільному засіданні 26 січня 1998 року Ради ЄС та Комісії ЄС було досягнуто домовленостей про тимчасове застосування вищезазначеного Додаткового протоколу стосовно офіційного набуття ним чинності. А вже після ратифікації, всіма державами-членами, Угода набула чинності 1 березня 1998 року і була укладена відповідно до статті 101 Угоди на початковий період тривалістю десять років [21].

В подальшому 1 червня 1995 року до міста Брюсселя відбувся офіційний візит Президента України Леоніда Кучми для зустрічі з Головою Європейської Комісії - Жак Сантером. За результатами цього візиту було підписано «Тимчасову угоду про торгівлю та питання, пов'язані з торгівлею, між Європейським Співтовариством, Європейським Об'єднанням Вугілля і Сталі, Європейським Співтовариством з Атомної Енергії, з одного боку та Україною з іншого боку»[22]. Положення Тимчасової Угоди застосовувались аж до набрання чинності Угодою про партнерство та співробітництво.

Незважаючи на заявлені бажання уряду України, рішучий перехід до ринкової економіки в 1996 року, ще технічно не міг відбутися. За результатами проведення засідання Спільного комітету від України та ЄС було обговорено питання надання Україні статусу країни з перехідною економікою. А вже в червні 1996 року ЄС надав висновок, що Україна має статус країни з перехідною економікою, що в свою чергу позбавило українську економіку переваг від інтеграції у світовий ринок до набуття статусу країни з ринковою економікою [23].

Вже в наступному році, 5 вересня 1997 року, у місті Київ відбулось проведення Першого Саміту у форматі Україна та ЄС. На якому представники України, перед європейськими партнерами підтвердили європейський вибір України та розглянули всі можливі шляхи економічного співробітництва. Учасники Саміту розглянули можливі шляхи розвитку співробітництва та досягли згоди щодо побудови колективної договірно-правової основи співробітництва. Також, в рамках цього саміту було підписано Угоду «щодо торгівлі сталеливарною продукцією» [27].

З метою ефективної координації та вдосконалення механізму співробітництва між Україною та ЄС за місяць до набрання чинності Угоди «про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС»[87], 24 лютого 1998 року Указом Президента України Леоніда Кучми було утворено «Українську частину Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС» [24].

Структура, склад, повноваження та компетенції вищезазначеної Ради було охарактеризовано в процедурних Правилах Ради з питань співробітництва між Європейськими Співтовариствами та їх країнами-членами, з одного боку, та Україною, з іншого боку [25].

На своєму першому засіданні 8 та 9 червня 1998 року вищезазначена отримала офіційну заяву від українською сторони стосовно прагнення, намірів набуття асоційованого членства в ЄС, а також схвалила вищезазначені Правила процедури Ради співробітництва. Окрім всього, на цьому засіданні уповноваженими представниками було також досягнуто домовленостей та схвалено колективну програму з реалізації сторонами Угоди про партнерство та співробітництво на поточний та наступний рік. Вищезазначена програма була в подальшому введена в дію Указом №615/98 Президента України Леоніда Кучми від 11 червня 1998 року, як Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу [2].

В подальшому, 12 червня 1998 року Постановою тогочасного Кабінету Міністрів України було видано Постанову №852 «Про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [26] для створення гідного наближення та організації адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Цією Постановою було визначено багато тогочасних актуальних організаційних проблем, зокрема але не виключно, вирішено питання координації центральних органів влади щодо забезпечення адаптації законодавства; затверджено перелік міністерств та інших основних органів виконавчої гілки влади; створено Центр порівняльного права. Додатками до Постанови було закріплено: тогочасний Склад Міжвідомчої координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу та тодішній Перелік органів відповідальних за вищезазначену адаптацію [26].

У Відні 16 жовтня 1998 року був проведений Другий Саміт Україна – ЄС, який проходив між Президентом Європейської Ради – Віктором Клімою, Президентом Європейської Комісії – Жак Сантером та Генеральним

секретарем Ради, в той час, як українську делегацію очолював Президент України Леонід Кучма. Після Саміту лідерами було розроблену спільну заяву, якою було охарактеризовано взаємовідносини між ЄС та Україною «стратегічним та унікальним партнерством» [27].

На вищезазначеному саміті зокрема, було вперше на офіційному рівні обговорено питання співпраці у сфері зовнішньої та безпекової політики. Знаковий цей Саміт був і тим, що Україна вперше заявила за результатами у спільній заяві про прагнення на асоційованих правах взаємодіяти з Європейським Союзом. Окрім того, ЄС позитивно охарактеризував Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу, затверджений Указом Президента України від 11 червня 1998 року, про який було охарактеризовано нами вище.

Наступний 1999 рік характеризувався в історії для України, як рік успішних реалізацій програм Спільної робочої групи по реалізації програм Угоди про партнерство та співробітництво та визнання ЄС здобутків України на Самітах і переходу на якісно новий рівень взаємовідносин.

Важливим правовим здобутком на шляху до асоціації уповноваженим органом центральної гілки влади було затвердження Постанови Кабінету Міністрів України №1496 від 16 серпня 1999 року, якою було схвалено «Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». В цій концепції було законодавцем конкретизовано: з яких саме нормативно-правових актів складається Законодавство ЄС, етапи адаптації законодавства, механізм адаптації законодавства, вирішено питання організаційного забезпечення процесу адаптації, тобто фінансового, інформаційно-наукового та кадрового забезпечення[28].

Подальший період ранніх відносин нами фіксується низька активність правотворчості чи суттєвих правових зрушень на шляху до асоційованого членства України в ЄС. Ми пов'язуємо це з відсутністю бажання ЄС розширювати власні кордони у бік країн колишнього радянського союзу, які ще в свою чергу не стали абсолютного демократичними та несприятливі

показники української економіки України. На підтвердження вищезазначених слів може слугувати Європейська конференція у квітні 2003 року, на якій була представлена програма «Ширша Європа – сусідство: нові рамки відносин з нашими східними та південними сусідами» [29]..

Тобто, на нашу думку в ЄС запропонували Україні не кандидатуру на членство, а скоріше статус країни-сусіда в рамках Європейської політики сусідства. Сьомий Саміт Україна-ЄС, який відбувся в жовтні 2003 року, після завершення нової хвилі розширення, не підтвердив чітку європейську позицію щодо свого майбутнього[29].

Після Помаранчевої революції та з Перемогою Віктора Ющенка у Президентських виборах наприкінці 2004 року можливості європейського майбутнього були значно збільшені.

Вже 13 січня 2005 року Європейський Парламент майже одногосно ухвалив резолюцію, якою визнав результати вищезазначених Президентських виборів в Україні та тим самим вказав на бажання Європейського Парламенту утвердити міцні взаємовідносини з Україною з огляду на можливість членства в ЄС[30].

За результатами Дев'ятого Саміту Україна – ЄС, який відбувся 1 грудня 2005 року зі сторони держав-членів ЄС було надано для України статусу ринкової економіки в контексті антидемпінгового законодавства ЄС та в свою чергу підтверджено готовність до поглиблення економічної інтеграції між ЄС та Україною [31]. Дев'ятий саміт, який відбувся в Києві, вважається одним із найуспішніших у розвитку відносин між Україною та ЄС. Новообраний Президент Ющенко користувався високою довірою в ЄС, і в результаті Київ отримав низку преференцій. Також підписано угоди про співробітництво в галузі авіабудування, навігації та енергетики. ЄС також пообіцяв підтримати Україну на її шляху до членства в ЄС. Представники ЄС підтвердили намір розпочати попередні консультації щодо нової угоди між Україною та ЄС, яка замінить Угоду про партнерство та співробітництво.

За підсумками Одинадцятого Саміту, який відбувся 14 вересня 2007 року в Києві політичні лідери заявили, що наступною ключовою сходомкою у відносинах Україна-ЄС є початок переговорів щодо нової, розширеної Угоди та угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі[32]. На нашу думку, саме ці події лягли в основу хронологічного періоду «переговори про асоціацію».

Окрім того, на вищезазначеному Саміті було відзначено конкретні заходи щодо підвищення ядерної безпеки в Україні, зокрема завершення стабілізаційних заходів на Чорнобильському саркофазі. Сторони домовилися провести спільну оцінку безпеки ядерних енергетичних реакторів України[32].

Ще однією знаковою подією на шляху до асоціації України та ЄС є ратифікація та підписання Президентом Закону України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі»[88], членом якого Україна стала з 16 травня 2008 року.

Далі, 9 вересня 2008 року у Парижі відбувся Дванадцятий Саміт Україна – ЄС. На Саміті українську делегацію очолював Президент України Віктор Ющенко. Делегацію ЄС представляли Президент Європейської Ради Ніколя Саркозі, Президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу, Високий представник ЄС зі спільної зовнішньої і безпекової політики Хав'єр Солана.

Делегати від Європейського Союзу привітали Україну із набуттям членства у СОТ та позитивно оцінили прогрес у проведенні економічних реформ. Лідери зробили акцент, що політична нормалізація в Україні, конституційна реформа, консолідація правової держави, у тому числі в інвестиційній сфері, повне виконання зобов'язань у рамках СОТ є необхідними умовами для продовження реформ та поглиблення відносин між Україною і ЄС.

9 вересня 2008 року на Паризькому саміті Україна та ЄС досягли політичної домовленості про укладення майбутньої угоди в форматі Угоди

про асоціацію, яка будуватиметься на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції.

Отже, аналізуючи вищевикладене ми впевнено приходимо до висновку, що ранні відносини були доволі скромними. Структура політичних перемовин, відбувалась у форматі щорічної зустрічі та постійних консультацій уповноважених представників сторін. Період ранніх відносин, нами характеризується з наявною низькою активністю правотворчості чи суттєвих правових зрушень на шляху до асоційованого членства України в ЄС. Ми пов'язуємо це з відсутністю бажання ЄС розширювати власні кордони у бік країн колишнього радянського союзу, які ще в свою чергу не стали абсолютного демократичними та несприятливі показники української економіки України.

1.2. Види асоціації у договірній практиці ЄС.

Європейський Союз являє собою унікальне об'єднання, яке має добре розвинуті зовнішні комунікативні відносини з державами чи групами держав регіонального рівня, а також міжнародними організаціями різного роду діяльності в світовій площині. Вищезазначені відносини, часто виражаються між різними акторами міжнародного права та ЄС у формі створення та забезпечення діяльності спільних асоціацій. Станом на сьогодні, Європейський Союз підтримує асоціативні стосунки з більше, ніж зі ста країнами світу.

У доктрині міжнародного права термін «асоціація» нерідко використовується для позначення вираженого сталого зв'язку між суб'єктами.

Поняття асоціація є похідним від латинського «associatio» - з'єднання, зв'язок. Під своїм визначенням пояснює добровільне договірне об'єднання держав, організацій, установ, інших юридичних чи фізичних осіб для

проведення чи досягнення спільної діяльності та узгодженої мети у формі союзу, співдружності, спілки [33, с. 157].

Угоди про асоціацію між ЄС та іншими акторами міжнародного права, через наявність певних індивідуальностей мають власне місце в ієрархії всіх міжнародних договорів Європейського Союзу. За хронологічною особливостями Договори про асоціацію є першими видами Договорів, які почали активно використовуватися після виникнення Європейського Економічного Співтовариства та зазнавали неодноразову кількість трансформації від початку періоду свого застосування разом з еволюцією етапів становлення до діяльності сучасного Європейського Союзу.

Історично, Угоди про асоціацію, займають вищезазначене самостійне місце у системі міжнародних договорів ЄС, оскільки, правовій природі цих договорів притаманна низка історичних особливостей, ці Угоди про асоціацію належать до найстаріших та найбільш поширених видів міжнародних угод, які відіграли важливу роль у функціонуванні сьогоденного міждержавного об'єднання – Європейського Союзу. Значна кількість договорів і велика різноманітність їх договірних норм, свідчить про наявність в практиці творення договірних зовнішніх відносин ЄС, особливого інституту – Угод про асоціацію [39, с. 159].

Асоціацію як організаційно-правову форму відносин ЄС із суб'єктами міжнародного права почали використовувати одразу після створення Європейського Економічного Співтовариства. Звісно, з трансформацією від початку створення останнього до появи сучасного Європейського Союзу, та відповідною зміною установчих договорів, ця форма зазнавала еволюції [34, с. 256-264].

У своїй дослідницькій праці З. Клепацький зробив актуальну відповідно до тогочасних вимог класифікацію, з точки зору історичного аналізу виникнення інституту асоціації, про наявність тогочасних трьох основних видів асоціації з Європейським Економічним Співтовариство та здійснив їх детальну характеристику [34, с. 256-265]

Відповідно, перший з вищезазначених видів асоціації, на думку вченого, ґрунтувався на підставі Розділу IV Договору про заснування Європейського Економічного Співробітництва під назвою: «Залучення заморських країн та територій». Відповідно до його положень, асоціація несаможітних від окремих держав-членів Європейського Співтовариства територій повинна вирішуватись винятково країна-членами Європейського Економічного Співтовариства, які в свою чергу утримували владу і контроль на цими територіями, у переважній більшості колоніями.

Другий вид асоціації – «асоціація заморських країн і територій», який пропонується вченим є витоком першого і пов'язаний з здобуттям незалежності вищезазначених несаможітних територій. Ці новоутворенні держави в 1958 – 1961 роках мали намір в подальшому тісно взаємодіяти з Європейським Співтовариством Даній вид асоціації застосовувався тільки до новоутворених незалежних країн з числа колишніх колоній великих європейських країн. Для таких країн, передбачалось умовами асоціації, взаємне скасування митних платежів та обмежень у постачанні продукції, з виключною перевагою для новоутворених держав зберігати за собою право встановлювати вищезазначені платежі та обмеження для збереження власної продукції.

Третій вид асоціації – «асоціація з менш розвиненими, ніж держави – члени Європейського Економічного Співробітництва, європейськими державами». Вченим зазначається, що голова ціль третього виду асоціації полягає в отриманні можливості для країн середнього рівня економічного розвитку поступово підготуватися до вступу як повноправного члена Європейського Економічного Співробітництва. Тобто, це свого роду підготовчий рівень у процесі приєднання до Європейського Економічного Співробітництва. Свого часу, угоди такого виду асоціації були підписані у 1961 році з Грецією та у 1963 році з Туреччиною [34, с.256-264].

Проте, подальше збільшення кількості держав членів Європейського Економічного Співтовариства суттєво трансформувало підхід на подальші

види асоціацій у договірній практиці з третіми країнами, що і пояснює необхідність внесення відповідних змін у доктринальне тлумачення видів асоціації, що реалізуються в ЄС.

В зв'язку з чим, британський дослідник А. Татам запропонував вирізняти асоціативні угоди Європейського Співтовариства на угоди з європейськими державами та угоди, метою яких є приєднання, та угоди з неєвропейськими державами, в свою чергу метою яких є забезпечення співробітництва між ЄС і країнами-партнерами. [35, с. 352–353].

Вже німецький дослідник М. Гердеген, у своєму дослідженні робить висновок та визначає асоціацію заморських країн і територій – конституційну асоціацію. Такий висновок вченого, базується на тому, що правовою основою цієї асоціації є певні зміни конститутивного значення через встановлені положення установчих договорів ЄС. Окрім конституційної, дослідник пропонує відрізняти договірний вид асоціації [36 с. 465].

Дослідниця Т. М. Анакіна наводить два тлумачення визначення «асоціації». Перше визначення асоціації це «специфічний правовий зв'язок неєвропейських країн і територій (наприклад, Гренландія, Нова Каледонія, Бермудські острови), залежних від окремих держав-членів ЄС (Великої Британії, Данії, Нідерландів, Франції) із Європейським Союзом. Завданням цього виду асоціації є підтримка економічного і соціального розвитку цих територій, встановлення тісних економічних зв'язків між ними та Союзом в цілому» [37, с. 313-317]. В іншому визначенні, дослідниця розглядає асоціацію, як: «правовий режим відносин між ЄС та третіми державами або міжнародними організаціями, що передбачає посилене співробітництво у значній кількості сфер предметної компетенції Союзу шляхом укладання міжнародного договору про асоціацію (наприклад, Угода про асоціацію з Україною) без членства у ЄС» [37 с. 313-317].

Відповідно до досліджень Т. М. Анакіної, варто відокремлювати угоди про асоціацію перш за все, через мету їх укладання. Через те що, саме мета може охарактеризувати певні особливості правову природу вищезазначених

угод. Тобто, через різновиди мети укладання можливо реалізувати кваліфікаційну аналогію вказаних міжнародних договорів ЄС. Таким чином, дослідницею пропонується наступні види договорів про асоціацію:

- Договори, які уклались з метою набуття країною членства в ЄС. Наприклад: Угода про стабілізацію та асоціацію з Албанією 2006 року.
- Договори, якими передбачалась об'єднання країн з ЄС, на противагу членства країн в Союзі. Наприклад, такими договорами можна вважати: Угоду про Європейський економічний простір 1992 року з Ісландією, Норвегією та Ліхтенштейном
- Договори, якими встановлювалось посилене партнерство з неєвропейськими країнами, які за правовими особливостями позбавлені можливості набуття членства в ЄС. Наприклад, таким договором є Угода про асоціацію з Чилі 2002 року.
- Договори, які уклались з метою вступу до ЄС. [37 с. 313-317].

Відповідно до наукової роботи І. А. Березовської, через велику кількість та різноманіття практики створення асоціацій, ЄС перенаситило їхні різновиди. Через метод визначення головних критеріїв асоціації, автор отримала змогу відокремити три базових види асоціації, що використовуються у правотворчій діяльності ЄС

- Асоціація із заморськими державами і територіями.
- Асоціація з неєвропейськими державами;
- Асоціація з європейськими державами.

Щодо першого виду асоціації, головними критеріями цієї асоціації є забезпечення економічного та соціального розвитку з боку ЄС таких держав і територій, оскільки вони історично отримали залежність в економічному та політичному вимірі від Союзу.

Щодо другого та третього виду асоціації, головним критерієм різновиду є належність до спільного історичного минулого.

Вважаємо, що всі вищенаведені види асоціації, мають за своєю суттю лише умовний характер. Оскільки, всі перелічені класифікації можна прирівняти до двох видів: асоціації заморських країн і територій та асоціації, що утворюються шляхом укладання між ЄС та третьою країною угоди про асоціацію.

Щодо першого виду, аналізуючи джерела права ЄС, чітко прослідковується, що правова регламентація асоціації заморських країн і територій чітко зафіксована у частині четвертій Договору про функціонування ЄС.

У статтях 198 – 204 вищезазначеного Договору йдеться про певні країни і території, які в минулому були колоніальними державами певних держав-учасниць ЄС. Окрім того, мають особливі взаємовідносини і дотепер. Ці положення Договору стосуються орієнтовно до двадцяти колоній, Детальний перелік яких значиться в Додатку II до Договору. [38 с.139].

Відповідно, цілями таких асоціацій відповідно до статті 198 та 199 вищезазначеного Договору є: сприяння їх соціального, економічного та культурного розвитку, а також встановлення тісних економічних взаємозв'язків між ЄС та відповідно цими державами

. Проте, на нашу думку, із аналізу законодавства можна зробити висновок, що асоціація певних заморських країн з ЄС схожа за своєю правовою основою на прийняття членства підконтрольних територій в інших міжнародних організаціях. Оскільки, такий вид асоціації будується не на політичному та економічному волевиявленні, а базується на основі історично сформованій залежності колоній від європейських країн. Це також, підтверджується і в статті 203 Договору тим, що такий режим асоціації ЄС визначається положенням власних установчих актів і відповідно до постанов Ради ЄС, які приймаються в односторонньому порядку.

Окрім цього, аналізуючи правову регламентацію, яка передбачається статтею 217 Договору про функціонування ЄС. Відповідно до положень цієї статті, Рада ЄС має повноваження: «укладати з однією чи більше третіми

країнами або міжнародними організаціями угоди про створення асоціації, які передбачають взаємні права та обов'язки, спільні дії й особливі процедури». Відтак, ми вважаємо, що отримане у вищенаведеній статті формулювання не є достатнім для класифікації правової природи асоціації ЄС із третіми країнами та міжнародними організаціями.

О. В. Стрельцова вважає, що «ст. 217 Договору про функціонування ЄС має рамковий характер і покликана лише створювати правові підстави для укладання відповідних угод про асоціацію, конкретний зміст яких визначається в кожному випадку окремо – залежно від цілей та завдань таких угод.» [39 с. 159].

Розмитість у формулюванні дефініцій у ст. 217 Договору про функціонування ЄС, призвело до формування абсолютно різних підходів до науково-дослідницької кваліфікації правової природи інституту асоціації з ЄС. Наприклад, такі вчені як, М. Бірюков та М. Микієвич: приходять до висновку, що асоціація є формою неповноцінної участі в ЄС [40 с.72]. А ряд, інших дослідників В. Муравйов, Ю. Щокін та І. Березовська вважають, що в рамках ЄС взагалі відсутній статус асоційованого членства. А під асоціацією слід розуміти форму тісного партнерства з третіми країнами. Задля аргументації такої позиції дослідники вказують на наступні факти: обмежена участь асоційованого суб'єкта у міжнародній організації на рівні з членами які засновують її та можливість брати участь у голосуванні лише в конкретно визначених органах в договорі [41, с. 469; 42 с. 109-110; 43 с. 19-45].

Також, особливим видом асоціації у договірній практиці є і те, що між ЄС і третьою повинно встановлюватись економічне підґрунтя. Зазвичай воно базується на відкриття доступу для руху товарів третьої країни до внутрішнього ринку ЄС, яке відбувається на відповідній правових підставах. Такі правові підстави на сьогоднішній день можуть проявлятися у запровадженні спеціального режиму щодо вільної торгівлі з обох сторін, утворення зони вільної торгівлі або створення єдиного митного союзу.

Поруч з вищезазначеною економічною складовою, постає і обов'язкова політична основа. Перш за все, в цю основу входить створення рамкового політичного діалогу між сторонами, через дотримання верховенства права, прав людини та основоположних демократичних свобод, які побудовані на принципах ЄС.

Звісно, встановлення асоціації у вищезазначеній економічній та політичній складовій запроваджує і охоплення правової основи. Таке охоплення, відбувається задля уніфікації регулятивних механізмів з метою недопущення створення необґрунтованих загроз для внутрішнього ринку через економічну складову, та створення умов політичної нестабільності через політичну складову. Задля цього, в угодах про асоціацію, вносяться норми стосовно обов'язкової імплементації певних нормативно-правових актів права ЄС, що має доктринальну назву - European Union *acquis*.

Під терміном «European Union *acquis*», загальноприйнято вважати спільні доробки Європейського Союзу. Конкретний перелік нормативно-правових актів, асоціацію який друга сторона угоди про асоціацію має імплементувати з метою гармонізації національного законодавства, прямо залежить від конкретних цілей угоди [44 с. 25, 35, 62].

Важливим є й те, що переважна більшість угод про асоціацію не заохочує країн-партнерів до роботи в інституціях ЄС, а стимулює появу на умовах в угодах лише певного організаційного механізму, який являє собою створення колективних органів співробітництва. Головним інституційним органом, який діє в рамах угоди про асоціацію, відповідно до назви і формату кожної конкретної угоди є Рада асоціації або Спільна Рада. Такі Ради, в свою чергу утворюються на рівних умовах, з однієї сторони, за участю представників Європейської Комісії та Ради ЄС, та з другої сторони головних осіб Уряду третьої країни. Головними цілями такої Ради є реалізація конкретної угоди, а також врегулювання ймовірних проблемних питань.

Угоди про асоціацію не надають повноваження створення судових спільних судових інституцій. Відповідно до розподілу повноважень ЄС,

компетенцією з надання висновку про попередню перевірку положень Угоди про асоціацію на відповідність до Установчих договорів Європейської Спільноти віднесено до правової юрисдикції Суду ЄС. Окрім того, цей судовий орган може також ухвалювати рішення щодо тлумачення актів спільних інституцій в рамках Угоди про асоціацію.

Аналізуючи вищенаведену інформацію, ми приходимо до висновку, що в правовій площині відсутні і ніколи не перебували – асоційовані держави. Оскільки, держави які перебувають в асоційованих відносинах з ЄС, фактично не приймають участі в установчих договорах цього міждержавного регіонального утворення. Правова основа такої асоціації та майбутнього співробітництва є міжнародна угода між ЄС та відповідною третьою країною.

Окрім того, асоційовані держави не мають повноважень в інституціях Союзу.

Стрімке нарощення загальної кількості до 28 держав-членів - ЄС та укладання абсолютного нового - Лісабонського договору, призвело до трансформації історичних видів Угод про асоціацію ЄС, та інституційних механізмів [48].

Отже, підсумовуючи все вищевикладене приходимо до логічного висновку, що Угоди про асоціацію, займають самостійне місце у системі міжнародних договорів ЄС. Оскільки, правовій природі цих договорів притаманна низка історичних особливостей, ці Угоди про асоціацію належать до найстаріших та найбільш поширених видів міжнародних угод, які відіграли важливу роль у функціюванні сьогоденного міждержавного об'єднання – Європейського Союзу. Значна кількість договорів і велика різноманітність їх договірних норм, свідчить про наявність в практиці творення договірних зовнішніх відносин ЄС, особливого інституту – Угод про асоціацію.

Асоціацію як організаційно-правову форму відносин ЄС із суб'єктами міжнародного права почали використовувати одразу після створення

Європейського Економічного Співтовариства. Звісно, з трансформацією від початку створення останнього до появи сучасного Європейського Союзу, та відповідною зміною установчих договорів, ця форма зазнавала еволюції.

Приходимо до висновку, що класифікація договорів за видами асоціації, зараз першочергово визначає мета їх створення. Відтак, сьогоденні види асоціації у договірній практиці з ЄС є:

1. Асоціація утворена з європейськими країнами, яка в свою чергу поділяється на:

- 1) асоціація з сусідніми європейськими країнами;
- 2) асоціація з іншими європейськими країнами.

2. Асоціація утворена з неєвропейськими країнами, яка в свою чергу поділяється на:

- 1) асоціація з сусідніми неєвропейськими країнами;
- 2) асоціація з країнами в інших регіонах світу, яка також в свою чергу

поєднує, дві окремі асоціації:

- а) асоціацію з розвиненими країнами;
- б) асоціацію з країнами, що розвиваються.

1.3. Юридична природа та загальна характеристика правових положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

В зв'язку з завершенням у 2008 році терміну дії Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС 1994 року, для обох сторін постало актуальне питання розпочати процес щодо укладання нової угоди, яка б визначала та закріплювала подальший формат співробітництва. Відтак, 14 вересня 2007 року у Парижі на Одинадцятomu Саміті Україна-ЄС, зазначені сторони офіційно досягли двосторонньої згоди про початок переговорного процесу щодо укладання нової Угоди. Також сторони разом констатували у спільній заяві за результатами Саміту, що нова угода повинна бути посилена

новими положеннями та має окреслити абсолютно новий посилений формат співробітництва [27].

9 вересня 2008 року, за наслідками Дванадцятого саміту Україна - ЄС сторони досягли згоди щодо назви майбутньої угоди – Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Нам вже стало відомо, з розкриття проблематики попереднього підрозділу, що для ЄС угоди про асоціацію – це перш за все правовий механізм впровадження встановлених у союзі принципів і цінностей у правові системи своїх країн-партнерів. Тобто, саме за участі вищезазначених угод забезпечується політична стабільність у взаємовідносинах з третіми країнами. Окрім цього, на підставі таких угод створюється зовнішньоекономічні відносин через відкриття доступу до ринків товарів і послуг обох сторін угоди, але вже на принципах і стандартах ЄС.

На час переговорного процесу, сторонами були створені чотири спільні робочі групи з кінця 2007 року по кінець 2011 року. Ці групи займалися розробленням та погодженням тексту нової Угоди. За час своєї роботи їм вдалось погодити більшу частину положень Угоди, але оскільки з певних питань сторонам не вдавалось відразу досягти взаємної згоди, тому їх діяльність була такою довготривалою.

Відтак, ці чотири групи, були роз'єднані сторонами відповідно за напрямками діяльності. Перша група займалась зовнішньою та безпековою політикою і питаннями проведення політичного діалогу; друга група була створена для координації з питань правосуддя та демократії; третя група була покликана займатись економічними питанням партнерства, зокрема, також обговорювали окремі галузеві питання. За підсумком, в рамках роботи було проведено 21 раунд переговорів стосовно всього змісту положень майбутньої Угоди в цілому. Четверта група - особлива група, яка була створена для координації роботи з досягнення домовленостей щодо запровадження Зони вільної торгівлі. В рамках саме її роботи було реалізовано 18 окремих

раундів перемовин щодо єдиного розділу Угоди про запровадження створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі [45].

Останній, двадцять перший раунд перемовин між робочими групами завершився 11 листопада 2011 року у Брюсселі. За підсумками цього раунду переговорів, було остаточно погодження зміст всіх положень Угоди про асоціацію.

А вже за результатами П'ятнадцятого саміту Україна-ЄС, який відбувся у місті Києві 19 грудня 2011 року лідери України та ЄС зробили офіційну заяву про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію та остаточне взаєморозуміння щодо повного тексту Угоди про асоціацію.

Після цього, президент Європейської Ради Герман ван Ромпей характеризував Угоду між Україною та Європейським Союзом: як одну з найбільш «детальних угод про асоціацію, яку коли-небудь укладав Європейський Союз» [27].

За всю історію укладання міжнародних договорів України, Угода про асоціацію з ЄС є найбільшим міжнародно-правовим документом за своїм змістом і обсягом та багатогранною за тематикою питань, що регулюються. [45].

Окрім того, є одним з найбільших міжнародних договорів, укладених ЄС з одного боку, та будь-якою третьою країною, з іншого боку. Ця угода є особливою і тому, що поруч зі звичним для асоціативних угод колом положень, які регулюють взаємодію партнерів у сферах вільної торгівлі, політичного діалогу, питань економіки, тощо; в Угоду про асоціацію додані так би мовити «незвичні» вектори партнерства, наприклад: окремі аспекти проведення спільної зовнішньої та безпекової політики, розвиток розширеного співробітництва у сферах безпеки та юстиції, в галузі енергетики та ін. [52].

Варто відзначити і те, що після схвалення сторонами останньої редакції Угоди про асоціацію з Україною, в ЄС було започатковано новий процес розробки такого типу угод про асоціацію зі країнами-партнерами

європейського регіону. Ці угоди за своїм правовим характером охоплюють значне коло питань одночасного інтересу сторін. Окрім того, на їх базі вперше пропонуватиметься тісне партнерство на основі так званого «принципу обумовленості». Визначення цього принципу тлумачиться як «можливість переходу країною до нових етапів інтеграції за умови виконання попередніх завдань». Тобто, варто зазначити, що Угода про асоціацію є особливим двостороннім договором, який виходить за стандартні положення та рамки угод про асоціацію, які були укладені ЄС свого часу з іншими державами Центральної чи Східної Європи, тощо.

Стосовно юридичної характеристики Угоди про асоціацію між Україною та ЄС – вона є двостороннім міжнародним договором [39, 306]. По-друге, з точки зору договірної практики ЄС, такі угоди вважаються змішаними. Йдеться про те, що міжнародний договір має положення про розподіл компетенції між ЄС та його державами-членами, а предмет угоди потрапляє не лише під виключну компетенцію ЄС, а й під часткову компетенцію його держав-членів. Такі міжнародні угоди разом з державами-членами також підписує ЄС [41, с.520-527].

По-третє, Угода про асоціацію є базовою угодою, широкомасштабного та комплексного спектру дії. Тобто, угода поширюється на все коло правовідносин між Україною та ЄС. Щодо комплексного характеру Угоди про асоціацію, ця характеристика означає не тільки максимальне охоплення сфер взаємодії сторін, а й як визначення певних, конкретних цілей. Наприклад, через досягнення економічної інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС шляхом запровадження поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Але, виконання цього положення потребує значної концентрації зусиль, передусім з боку України [46, с.9-16].

По-четверте, Угода про асоціацію є документом, що створює загальні засади та визначає основні принципи, на підставі яких здійснюється взаємодія сторін, за його допомогою відбувається регулювання

взаємовідносин сторін у багатьох сферах співробітництва. Але, варто пам'ятати, що згідно зі статтею 479 (5) сторони мають право підписувати певні галузеві договори задля уточнення і розвитку положень Угоди про асоціацію. Сама Угода про асоціацію визначає, що вищезазначені галузеві угоди є невід'ємною складовою двосторонніх відносин і становлять частину загальної інституційної основи співробітництва. На нашу думку, ці положення Угоди покликані сприяти створенню узгодженого правового регулювання відносин між Україною та ЄС, що реалізовуватиметься як на підставі самої Угоди про асоціацію, так і за допомогою чинних і планованих міжнародних угод, підписаних між її учасниками в певних спектрах взаємодії.

По-п'яте, відповідно до статті 481 Угоди про асоціацію, вона укладена на невизначений термін, тобто має характер безстрокового договору. Проте, відповідно до статті 481(1) Угодою додатково встановлюється, що через п'ять років з моменту набуття Угодою чинності, або у інший час за взаємною згодою сторін може відбутися перевірка щодо виконання цілей Угоди [52].

По-шосте, під час аналізу положень угоди стає зрозумілим, що Угода за своєю сутністю є не просто міжнародним договором про співробітництво. Ця Угода покликана окреслити нові формати співробітництва, партнерства, між Україною та ЄС, відповідно до принципів «політичної асоціації та економічної інтеграції». На думку, польського вченого К. Карський, Угода про асоціацію між ЄС та Україною є найкращою з наявних форм взаємодії між Союзом і державою, яка взагалі не є членом Союзу [47 с. 17-18].

На думку, О. В. Стрельцової, Угода призначена зробити правове підґрунтя для створення привілейованих, особливих партнерських стосунків між ЄС та Україною з правом опосередковано приймати участь останній в інституційній системі ЄС, через участь в Парламентській асамблеї ЄВРОНЕСТ [39].

По-сьоме, в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, не має жодного чіткого положення, яке б давало змогу усвідомлювати про чіткі перспективи

набуття членства Україною в ЄС, але водночас Угода і не заперечує їх. У тексті Угоди ми побачили перелік перехресних відсилок стосовно шансу на реалізацію у майбутньому європейського членства Україною. На підтвердження, вищевказаних слів можемо зазначити, що у преамбулі зазначається, що «Союз визнає європейські прагнення України та вітає її європейський вибір». Також під що Україна як європейська країна поділяє з державами – членами Союзу спільну історію і спільні цінності і може підтримати їх. А відповідно до статті 49 (1) Договору про ЄС: «Будь-яка європейська держава, що поважає цінності Союзу та зобов'язується втілювати їх у життя, може звернутись із заявою про набуття членства в ЄС» [48 с. 306].

На нашу думку однаковість вищезазначених положень є очевидним. Окрім того, певний перелік положень Угоди про асоціацію взагалі повторює формулювання Копенгагенських еталонів вступу до ЄС. Так наприклад, відповідно до преамбули Угоди встановлюються такі політичні еталон, як забезпечення непохитності інститутів, які гарантують захист демократії, верховенства права та прав людини. Окрім того, відповідно до статті 6 Угоди про асоціацію вищезазначені положення взагалі встановлюються, як невід'ємна підстава створення політичного діалогу. Відповідно до статті 14 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС закріплюються положення про співробітництво у сфері свободи, безпеки та юстиції. Відповідно до статті 1(2) А на економічному етапі передбачено створення глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, як в свою чергу, може бути правовим засобом для України, з метою остаточного переходу до чинної ринкової економіки.

Взагалі, загальний обсяг угоди поєднує 486 статей, які викладені в семи розділах. Окрім цього, до Угоди додається 44 додатки та 3 протоколи, а також спільні декларації, які разом уварюють приблизно 2000 сторінок друкованого тексту. Вищевказане, на нашу думку може свідчить, про

створення між сторонами абсолютно небувалого договору за рівнем його деталізації.

У преамбулі Угоди про асоціації, йдеться мова про те, що Україна є європейською країною, має спільні історичні цінності з ЄС. Окрім того, помічається європейська тотожність нашої держави, відзначається і наголошується про наявність підтвердженого європейського вибору та йде мова про європейські прагнення громадян України. Також, у преамбулі Угоди про асоціацію ставиться акцент на прихильності сторін стосовно дотримання всіх норм та принципів Статуту ООН, наявне положення щодо поваги принципів незалежності, суверенітету, територіальної цілісності і державних кордонів.

Після преамбули слідує стаття 1 Угоди про асоціацію. Ця стаття закріплює положення про легалізацію асоціації між Україною та ЄС і його державами членами. Окрім вищезазначеного, першочергово, стаття 1 визначає наступну ціль асоціації: «сприяти поступовому зближенню Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах». Далі закріплено ще п'ять цілей, які ми вважаємо доцільно висвітлити через поділ за галузевою ознакою.

Таким чином, другу ціль ми відносимо до сфери політичного діалогу: «забезпечити необхідні рамки для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес» [52].

Третя ціль прямо відноситься до питань зовнішньої політики та відповідно безпеки: «сприяти, зберігати й зміцнювати мир та стабільність у регіональному та міжнародному вимірах відповідно до принципів Статуту ООН і Гельсінського заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року, а також цілей Паризької хартії для нової Європи 1990 року» [52].

Четверта ціль визначає торговельно-економічне партнерство сторін і звучить: «запровадити умови для посилених економічних та торговельних

відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, як це визначено у Розділі IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею») цієї Угоди, та підтримувати зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС» [52].

П'ята ціль, яку ми відносимо до галузі питань щодо юстиції, свободи та безпеки, вона задекларована наступним чином: «посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод» [52].

Шоста ціль не відноситься, на нашу думку до конкретної галузі, проте декларує наміри співробітництва в інших сферах, що безумовно розширює межі співробітництва та звучить наступним чином: «запровадити умови для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес» [52].

З детального аналізу подальшого розділу I Угоди про асоціацію, який має назву «Загальні принципи», нами спостерігається, що першочергово, сторони виділили принцип поваги до демократії, прав людини та основоположних свобод, що охарактеризовані, в Гельсінському заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року і Паризькій хартії для нової Європи 1990 року, а також в інших відповідних документах щодо захисту прав людини, серед яких Загальна декларація прав людини ООН 1948 року і Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Далі за змістом статті 2, приділяється велика увагу у цьому розділі до принципу верховенства права, як основному елементу Угоди, основі внутрішньої та зовнішньої політики підписантів. Окрім цього, сторони забезпечують повагу до принципів суверенітету й територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності, та будуть свої відносини на

принципах протидії розповсюдженню зброї масового знищення, пов'язаних з нею матеріалів та засобів їхньої доставки, планують вести боротьбу з різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризмом.

В основу відносин сторін вони традиційно покладають: принцип вільної ринкової економіки та сприяння сталому розвитку і ефективній багатосторонності.

У другому розділі під назвою «Політичний діалог та реформи, політична асоціація співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики» сторони закріплюють, що мають на меті удосконалити політичний діалог у всіх галузях партнерства. Далі, декларують цілі політичного діалогу. Окрім того, в другому розділі закріплюється форми проведення політичного діалогу серед різних за рівнем і статусом учасників діалогу.

У третьому розділі встановлюють правові норми стосовно партнерства щодо питань свободи, безпеки та правосуддя. Головною метою роботи в цих галузях є відповідно: закріплення верховенства права та посилення певних інституцій, наприклад, у галузі правоохоронній роботі та реалізації покращення правосуддя, через трансформації судової системи. Передбачається впровадження захисту персональних даних. Закріплюється вектор діалогу стосовно управління міграційними потоками між територіями України та ЄС. Крім того, присвячуються статті щодо створення належних умов мобільності працівників на законних підставах з офіційним працевлаштуванням. Висвітлюється питання встановлення безвізового режиму. Також, статті розділу встановлюють тісне партнерство сторін Угоди про асоціацію щодо боротьби з відмиванням грошових коштів, отриманих незаконним шляхом, фінансуванням тероризму чи незаконним обігом наркотичних засобів, або організованою злочинністю та корупцією. А також декларують наміри майбутнього розвитку відносин стосовно правового співробітництва у цивільних та кримінальних справах.

Четвертий розділ Угоди про асоціацію між Україною та ЄС під назвою «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» є найбільшим за кількістю положень та характеризується великим рівнем їх конкретизації. Цим розділом передбачається порядок впровадження та правові механізми використання зони вільної торгівлі, запроваджується перехідний період терміном до десяти років на встановлення широкомасштабної зони вільної торгівлі, передбачається в майбутньому скасування митних податків, зборів, прописуються засоби захисту торгівлі через регламентацію антидемпінгових та компенсаційних заходів. Окрім того, цим розділом регулюється співробітництво у багатьох сферах економіки з метою подолання бар'єрів, яка спрямована на поступове входження економіки України до внутрішнього ринку ЄС. Вважаємо, що цим розділом надаються Україні реальні можливості модернізації її торговельного розвитку та впровадження більш динамічного зростання.

Надважливого сенсу для створення глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі серед Україною та ЄС має подальший п'ятий розділ Угоди про асоціацію, під назвою «Економічне та галузеве співробітництво». На цей розділ покладено регулювання галузевого партнерства сторін. Окрім того, у вищевказаному розділі закріплюються правові засади партнерства між Україною та ЄС і його державами-членами у великому переліку верств економіки. Також, тут декларуються вектори виконання державної галузевої політики України. Цим розділом надається можливість Україні стосовно участі в агентствах ЄС.

Отже, певні формулювання Угоди про асоціацію взагалі дублюють зміст Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС. Так наприклад, відповідно до преамбули Угоди встановлюються такі політичні критерії, як забезпечення непохитності інститутів, які гарантують захист демократії, верховенства права та прав людини. Окрім того, відповідно до статті 6 Угоди про асоціацію вищезазначені положення взагалі визначаються, як невід'ємна підстава політичного діалогу. Відповідно до статті 14 Угоди про асоціацію

між Україною та ЄС закріплюються положення про співробітництво у сфері свободи, безпеки та юстиції. Відповідно до статті 1(2) А на економічному етапі передбачено створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, яка в свою чергу, може бути правовим засобом для остаточного переходу України до ринкової економіки.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Аналізуючи становлення і розвиток співробітництва України та ЄС в контексті асоціації через призму правових підстав та основних етапів, ми впевнено прийшли до думки, що ранні відносини були доволі скромними. Структура політичних перемовин, відбувалась у форматі щорічної зустрічі та постійних консультацій уповноважених представників сторін. Період ранніх відносин, нами характеризується з наявною низькою активністю правотворчості чи суттєвих правових зрушень на шляху до асоційованого членства України в ЄС. Ми пов'язуємо це з відсутністю бажання ЄС розширювати власні кордони у бік країн колишнього радянського союзу, які ще в свою чергу не стали абсолютного демократичними та несприятливі показники української економіки України.

Стосовно класифікації видів асоціації у договірній практиці ЄС, у нашій роботі, ми акцентуємо увагу на тому, що класифікація договорів за видами асоціації, сьогодні першочергово визначає мета їх створення. Відтак, зараз наявні наступні види асоціації у договірній практиці з ЄС:

1. Асоціація утворена з європейськими країнами, яка в свою чергу поділяється на:

- 1) асоціація з сусідніми європейськими країнами;
- 2) асоціація з іншими європейськими країнами.

2. Асоціація утворена з неєвропейськими країнами, яка в свою чергу поділяється на:

- 1) асоціація з сусідніми неєвропейськими країнами;
- 2) асоціація з країнами в інших регіонах світу, яка також в свою чергу

поєднує, дві окремі асоціації:

- а) асоціацію з розвиненими країнами;
- б) асоціацію з країнами, що розвиваються.

У ході написання цього розділу роботи, нами також було з'ясовано, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС є одним з найбільших міжнародних договорів, укладених ЄС з одного боку, та будь-якою третьою країною, з іншого боку. Ця угода є особливою і тому, що поруч зі звичним для асоціативних угод колом положень, які регулюють взаємодію партнерів у сферах вільної торгівлі, політичного діалогу, питань економіки, тощо; в Угоду про асоціацію додані так би мовити «незвичні» вектори партнерства, наприклад: окремі аспекти проведення спільної зовнішньої та безпекової політики, розвиток розширеного співробітництва у сферах безпеки та юстиції, в галузі енергетики та ін. Також, ми робимо висновок, що певні формулювання Угоди про асоціацію взагалі дублюють зміст Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС. Так наприклад, відповідно до преамбули Угоди встановлюються такі політичні критерії, як забезпечення непохитності інститутів, які гарантують захист демократії, верховенства права та прав людини. Окрім того, відповідно до статті 6 Угоди про

асоціацію вищезазначені положення взагалі визначаються, як невід’ємна підстава політичного діалогу. Відповідно до статті 14 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС закріплюються положення про співробітництво у сфері свободи, безпеки та юстиції. Відповідно до статті 1(2) А на економічному етапі передбачено створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, яка в свою чергу, може бути правовим засобом для остаточного переходу України до ринкової економіки.

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.

2.1. Конституційне закріплення європейського курсу України.

Серед українських громадян переважна більшість є прихильниками курсу на здобуття членства Україною в ЄС, оскільки цей курс є головним гарантом постання нашої держави, як демократичної правової країни.

Окрім того, варто зазначити, що така велика громадська підтримка в Україні європейського курсу пояснюється європейською культурною схожістю України, її плідними та довготривалими відносинами з членами європейського союзу, які базуються на спільних культурних цінностях.

В доктрині міжнародного права, конституційне закріплення певного вектору зовнішньо-політичних відносин прийнято використовувати під визначення процесу конституціоналізації.

Відповідно до дефініції відомого науковця Мартіна Лафліна, під визначенням конституціоналізації слід вважати прагнення підпорядкувати всі дії керівництва держави стосовно певних галузей до обраних процесів, принципів та цінностей[4].

За дослідженням, британської дослідниці Єви Жаніке процес конституціоналізації тлумачиться як правове об'єднання країн-членів, який розпочинається з уніфікації конституцій останніх. Загальною вимогою сьогодення, яка висувається до таких держав - це імплементація та суворе дотримання трьох основоположні принципів ЄС. Перший з них, дотримання прав людини. Другий принцип, розподілу влади на три самостійні гілки і відповідно третій, це принцип запровадження представницької демократії[5].

На думку, відомого українського науковця – Ю. О. Волошина: конституціоналізація – це певний процес входження положень Конституції та принципів до структурної системи права задля розповсюдження їх, в подальшому, на інші структурні елементи, що їй належать. В результаті, вищезазначені структурні елементи конституціоналізуються, між ними виникне зв'язок, і відповідно це призведе до того, що вся система стане конституційною [49 с.307].

Я. Чернопищук, було запропоновано дефініція, яка включає окрім процесу та інші чинник. Серед них, акти тлумачення органами конституційної юстиції Конституції та нормативно-правових актів відповідно до європейського права, окрім того, повноцінне розуміння «громадянами політико-правових відносин між державою та ЄС [51, с. 9].

Схоже визначення було розроблено відповідно до, досліджень Т. Середи, конституціоналізація визначається, як «комплекс заходів зі створення конституційних та інших правових умов для визначення засад членства України, яке полягає в закріпленні в нормах Конституції України

головних основ участі України в Європейському Союзі, а також втілення права Європейського Союзу у правову систему України» [50, с. 8–9].

Вже, О. Бакумовим здійснено аналіз проблем стосовно становлення стратегічного конституційного курсу України через призму доктрини юридичної відповідальності держави. Відтак, дослідником було наголошено, що «ідея визнання цього курсу потребує своєї конституціоналізації, що сприятиме змістовному розгортанню та нормативній визначеності юридичної відповідальності держави як ключового елемента інституційного забезпечення правової держави, якою проголошено Україну. ... питання конституційно-проектних новацій у частині визначення стратегічного курсу України щодо набуття членства в ЄС і НАТО потребуватимуть посиленої уваги з боку парламенту України. За умови прийняття ідеї фіксації такого курсу в розділі I Конституції України відповідні зміни мають затверджуватися на всеукраїнському референдумі, що надасть конституціоналізації згаданого курсу найвищий рівень легітимності» [58].

Довготривалий час, європейський курс закріплювався у різних нормативно-правових актах. Першим з них, прийнято вважати Декларацію про державний суверенітет України, яка була прийнята Верховної Радою Української РСР, 16.07.1990 року. В останньому розділі, вказаної Декларації, який мав назву - Міжнародні відносини, законотворцем було проголошено наступне: «Українська РСР виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах.» [1].

Після здобуття Україною незалежності, її вектор міжнародних відносин був прицільно направлений на європейську інтеграцію. За результатами тривалої роботи з європейськими партнерами, була розроблена перша стратегія інтеграції, яскравим та зафіксованим підтвердженням цьому є: Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу, яка була введена в дію на підставі Указу №615/98 Президента України Леоніда Кучми від 11

червня 1998 року, Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу [2].

В подальшому, спроба зафіксувати нормативно-правові положення про інтеграцію в ЄС була зроблена з прийняттям 1 липня 2010 року Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Відповідно до абзацу 12, частини 2, статті 11 вищезазначеного закону, однією з основних засад зовнішньої політики законодавцем визначається: інтеграція України до європейського політичного, економічного та правового простору задля отримання повноправного членства в Європейському Союзі[3].

О. В. Стрельцова слушно підкреслила, що не зважаючи на вищезазначене закріплення проєвропейського вектору у Законі України не стабільність політичної обстановки в країні може призвести до абсолютно кардинальних законодавчих змін [39 с. 427].

Варто зазначити, що незважаючи на прийняття вищезазначених нормативно-правових актів спостерігається велика історична залежність щодо обрання певного вектору у зовнішньо-політичних відносинах України від наявної керівної політичної партії. Так наприклад, до 2004 року окремо не виділявся європейський напрям, а реалізовувалась політика багатовекторного співробітництва між європейськими та євразійськими партнерами. Далі, з моменту Помаранчевої революції для Україна пріоритетним напрямом співробітництва був європейський курс. Цей підхід був знову змінений під час періоду президенства В. Ф. Януковича на політику багатовекторного співробітництва між європейськими та євразійськими партнерами, а потім навіть змінився на політику залучення України до євразійського співробітництва, який характеризується відмовою тодішнього Президента Україна від наміченого підписання Угоди про асоціацію в 2013 році.

Вищезазначені дії В. Ф. Януковича та його уряду націлені на відмову від європейського курсу країни призвели до Революції Гідності, учасники якої наслідували європейської ідеї та цінності. В подальшому, після анексії Криму та початку збройної агресії на Донбасі відбулись відповідні істотні

зміни у зовнішньо-політичному середовищі України, які і пояснюють потребу нормативно-правового закріплення обраного курсу та відповідної фіксації в Основному Законі нашої держави. Підтверджує незмінність обраного зовнішньо-політичного курсу України, який направлений на європейську інтеграцію України і довго триваюча збройна агресія Російської Федерації, яка переслідує мету провалу інтеграції України до Європейського Союзу. Твердість і відвага українського народу у опорі російській агресії є яскравим демонстраційним показником підтримки громадянами України європейського курсу.

Аналізуючи вищезазначену історичну хронологію нестійкої практики зовнішньої політики України, яка характеризується першочергово: непостійним вибором вектору регіонального співробітництва, можливо чітко простежити потребу у визначенні зовнішньополітичного вектору держави на конституційному рівні.

Відтак, за ініціативою П'ятого Президента України Петра Порошенка, восени 2018 року був зареєстрований Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) [6].

Суддя Конституційного Суду України М. І. Мельник підкреслює, що «...не викликає сумніву, що положення стосовно цивілізаційного вибору та стратегічного курсу України мають бути правильно (структурно і змістовно) закріплені у Конституції України» [9].

В преамбулі Конституції України Верховною Радою України закріплено саме намір, який є і вибором, і стратегічним курсом України. «Верховна Рада України від імені Українського народу - громадян України всіх національностей, виражаючи суверенну волю народу, спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя,

підключись про зміцнення громадянської злагоди на землі України та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями, керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, схваленим 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням, приймає цю Конституцію - Основний Закон України» [54].

Практична реалізація наміру України щодо незворотності європейського та євроатлантичного курсу потребує внесення комплексних доповнень до Конституції України, а також законодавства України, яке розвиває її положення. Це зумовлено тим, що участь України у ЄС та в Організації Північноатлантичного договору може бути пов'язана з: 1) делегуванням частини суверенних прав держави – України – відповідним міжнародним структурам; 2) можливістю тимчасового перебування (розташування) на території України військ НАТО.

2.2. Система правових документів, на підставі яких здійснюється асоціативне співробітництво між Україною та ЄС.

Для точнішої характеристики організаційної та нормативно-правової бази процесів європейської інтеграції в Україні, їх потрібно розглядати в розрізі головних етапів становлення взаємовідносин між Україною та Європейським Союзом, які котрі можна поділити на:

Перший етап – перед підписанням Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами в період з 1991 до 1994 років;

Другий етап – від підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами до прийняття Порядку денного асоціації – 1994–2009 роки;

Третій етап – підготовка до підписання, ратифікації та імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом – з 2009 року по 2017 рік (набуття повної чинності).

Позицію України щодо європейської інтеграції вперше на законодавчому рівні закріпили в 1993 році через Постанову Верховної Ради України "Про основні напрями зовнішньої політики України". На думку Е. Топалової цей документ був найважливішим першим кроком на шляху до створення нової демократичної та правової держави. За результатами реформ, котрі почали проводити у внутрішній та зовнішній політиці України в той період, попередня система державного управління стала не такою ефективною, це стосувалося і організаційної побудови органів державної влади. Як результат, виникло першочергове питання про реформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів та сучасного соціально-економічного та політичного стану в Україні [72 с. 134].

Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Союзом та їх державами-членами створила правові основи відносин між Україною та Європейським Союзом і саме у відповідності з даною угодою було створено механізм співпраці між Україною та ЄС. Під час дослідження документу можна виявити, що незалежно від загальної економічної спрямованості угоди, наголос також робиться на політичне співробітництво між Україною та Європейським Союзом.

Після оформлення Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Союзом та його державами-учасниками визнання законності й конструктивності українських інтересів було зафіксовано в Спеціальному рішенні від 31 жовтня 1994 року, та у Спільній стратегії стосовно України, що була прийнята Радою Європейського Союзу 28 листопада 1994 року. Спільна стратегія Ради ЄС, яка тоді ж вступила в дію, зобов'язала країни підтримувати постійний політичний зв'язок з Україною, підтримувати її незалежність, розвиток демократії, проводити економічні

реформування. Дані обов'язки підтверджувалися у Римській політичній декларації, що була прийнята у травні 1996 року [73, с. 54]

Розпочинаючи з 1991 року Україна та Європейський Союз почали працювати над відносинами, які мали постійний динамічний розвиток. Протягом усієї незалежності у нашій країні була створена доволі вагома нормативно-правова база, що стосувалася ведення євроінтеграційної політики в Україні та була проведена велика кількість інституційно-організаційних реформ в системі органів, які спрямовують свою роботу на координування та реалізацію євроінтеграційної політики в Україні.

П'ятнадцятий саміт Україна - Європейський Союз, що був проведений у грудні 2011 року у місті Києві був визначний тим, що лідери України та Європейського Союзу офіційно завершили переговори про Угоду про асоціацію. 30 березня 2012 року у місті Брюссель голови делегацій по переговорам парафували Угоду.

Це укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом складалося з двох етапів. У 2014 році при проведенні позапланового Україна – ЄС була підписана політична частина Угоди та Заключний акт саміту.

У тому числі, сторони підписали такі частини Угоди: преамбулу, статтю 1, розділи I «Загальні принципи», II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики» і VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення» Угоди. Під час саміту сторони зробили заяву, що обов'язки України, котрі описані у статті 8 Угоди про асоціацію про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року, мають бути втілені в дію після внесення необхідних змін до Конституції України.

27 червня 2014 року під час проведення засідання Ради ЄС Президент України Петро Порошенко, керівний склад Європейського Союзу та керівники держав-учасниць та урядів держав – членів ЄС підписали економічну частину Угоди, а саме: Розділ III «Юстиція, свобода та безпека»,

Розділ IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», Розділ V «Економічне та галузеве співробітництво» та Розділ VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством».

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент одночасно провели ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Україною були передані депозитарію ратифікаційні грамоти, чим було завершено усі необхідні внутрішньо-державні процедури [74, с. 181].

У повному обсязі Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом набула чинності після того як її ратифікували усі учасники, а саме у перший день другого місяця, який настав після дати здачі на зберігання до Генерального секретаріату Ради Європейського Союзу останньої ратифікаційної грамоти або останнього документа про затвердження.

16 червня 2009 року у місті Люксембург Рада з питань співробітництва Європейський Союз - Україна схвалила Порядок денний асоціації ЄС-Україна. Цей документ описує ключові пріоритетні напрямки реформування, котрим наша держава повинна приділити необхідну увагу впродовж наступних років, для того, щоб мати можливість у повній мірою використовувати можливості інтенсифікованої співпраці та покращеного доступу до ринків, що передбачено у новій Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Порядок денний асоціації - це новий практичний політико-правовий інструмент, що використовується при підготовці до реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС поки вона не набуде чинності. Він був розроблений, ґрунтуючись на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції, співучасті, спільної відповідальності та спільної оцінки. Порядок денний асоціації має гнучкий характер, тому він підлягає щорічному перегляду і запровадженню системи моніторингу його втілення.

Різниця між Планом дій та Порядком денним асоціації полягає в тому, що у Порядку більш точно описана необхідність покращити саме

двосторонній характер зобов'язань шляхом звернення уваги на спільну власність і спільну відповідальність за дотримання його положень. Складові частини різних положень Порядку стають причиною того, що він не так схожий на список односторонніх зобов'язань України перед Європейським Союзом, так як це було прописано у Плані дій [75]. Порядок денний асоціації визначає головні напрямки взаємних відносин між сторонами: проведення політичного діалогу; забезпечення прав людини; юстицію, свободу та безпеку, включаючи візову лібералізацію; економіку; торгівлю; енергетику та інше.

Він був розроблений на основі принципів, що були проголошені відповідно до Політики "Східного партнерства", а саме: принцип політичної асоціації та економічної інтеграції; принцип прозорості; принцип співучасті, принцип спільної відповідальності та спільної оцінки; принцип результативності шляхом імплементації практичних заходів; принцип достатнього політичного, технічного і фінансового інструментарію для його реалізації та інші.

Правова база для реалізації Порядку денного асоціації та підготовки до Угоди про асоціацію складається з наступних частин:

- Комплексної програми економічного реформування на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава";

- Плану заходів щодо реалізації Матриці Фюле;

- Плану заходів для проведення Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

- Планів міністерств щодо реалізації пріоритетів Порядку денного асоціації на основі розділів компетенцій [76, с.7].

Головними принципами ПДА являються:

- забезпечення загального результату досягнення політичної асоціації та повної економічної інтеграції України з ЄС;

- дотримання особливої мети по сприянню та підготовці до імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- прозорість, відповідальність та всеохоплюваність;
- досягнення вагомих результатів через прогресивну імплементацію практичних заходів;
- стійкість та достатність інструментів: визнання важливості підтримки погоджених пріоритетів через належні та достатні політичні, технічні і фінансові інструменти;
- здійснення реалізації по етапах: визнання імплементації пріоритетів і заходів, що були затверджені Порядком денним асоціації, поступово щороку у затвердженій послідовності;
- спільне оцінювання: визнання того, що імплементація Порядку денного асоціації підлягає щорічному звітуванню, моніторингу і оцінюванню, а під час даного процесу сторони будуть керуватися на результат здійснення загального спільного оцінювання щорічного прогресу;
- переговори: зміст Порядку денного асоціації не матиме ніякого впливу на процес переговорів по Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;
- те, що Порядок денний асоціації має визначене число пріоритетів, не має впливу на мету чи мандат існуючого діалогу в рамках Угоди про партнерство та співробітництво чи інші відповідні Угоди [77].

З боку ЄС Угода про асоціацію з Україною стала в першу чергу ефективним інструментом для розповсюдження їх правових стандартів у правові системи третіх країн. Шляхом укладання такої угоди Європейський Союз має на меті забезпечення політичної стабільності у стосунках із державами-членами і створення сприятливого зовнішньо-економічного середовища, при відкритті ринків на основі принципів дотримання правових стандартів такого міждержавного об'єднання. З іншого боку Україна розглядає Угоду про асоціацію більш символічно. Після підписання Угоди Україна має майбутнє у європейській інтеграції. Як наслідок, технічні та

юридичні складові переговорів отримують ідеологічне чи політичне забарвлення, що стає причиною уповільнення прийняття рішень у неполітичних аспектах взаємодії.

Важливою частиною Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом стає утворення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Угода передбачає значне спрощення ведення торгівлі, а саме відміну тарифів і квот між учасниками, гармонізацію законодавства і нормативно-регуляторної бази.

Для утворення зони вільної торгівлі необхідними стануть:

- скасування сторонами ввізного мита на значну кількість товарів, які імпортують на ринок;
- запровадження правил для опису походження товарів;
- приведення Україною своїх технічних регламентів, процедур, санітарних заходів та заходів, що забезпечують безпечність харчових продуктів відповідно до європейських, на основі чого вітчизняні промислові товари, сільськогосподарська та харчова продукція не мають отримувати додаткову сертифікацію у Європейському Союзі;
- забезпечення сприятливого середовища для відкритості ринку послуг;
- впровадження в Україні правил Європейського Союзу, що стосуються публічної закупівлі, що стане основою для поступового відкриття ринку публічних закупівель Європейського Союзу для України;
- спрощення митних процедур і уникнення шахрайських дій, контрабанди, та інших порушень щодо сфери транскордонного переміщення вантажів;
- посилення в Україні законодавства щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Угода про стратегічне і оперативне співробітництво між Україною та ЄВРОПОЛом була підписана 14 грудня 2016 року, а вступила в дію 18 серпня 2017 року).

Нова редакція угоди мала на меті націлена встановити відносини співробітництва між Україною та Європолем задля підтримки України та держав-членів Європейського Союзу під час запобігання і боротьби із злочинністю, тероризмом або іншими формами міжнародної злочинності, у тому числі через обмін інформаційною базою між Україною та Європолем.

Стаття 4 Угоди прописує, що окрім інформації, співробітництво, згідно з визначеними рішеннями Ради Європолу завдань Європолу, може містити обмін спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією по кримінальному розслідуванню, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також консультації і підтримку в окремих кримінальних розслідуваннях [78]. Це означає, що за угодою українська поліція має змогу брати участь у спільних поліцейських заходах з колегами з Євросоюзу, здійснювати обмін стратегічною та оперативною інформацією та проводити її аналіз, дізнаватися місце перебування злочинців, які розшукуються, утворювати міжнародні слідчі групи та брати участь у таких групах.

Відповідно до Угоди, національний контактний пункт Європолу для України - це відділ по взаємодії з Європолем Національної поліції України, який є складовою частиною департаменту міжнародного поліцейського співробітництва. Такий відділ є центром координування та забезпечення взаємодії правоохоронних органів України з компетентними органами інших країн щодо інформації, яка підлягає сфері роботи Європолу. Щодо обміну інформацією співпраця між Україною та Європолем проводилася і перед ідписанням нової редакції угоди. У березні 2015 року сторонами був підписаний Меморандум про взаєморозуміння щодо встановлення захищеної лінії зв'язку, що використовувався для обміну інформацією між сторонами у реальному часі [79 с. 128].

У 2019 році Україна стала учасником координованої Європолем постійної операції MISMED, яка бореться із незаконним обігом підроблених медичних препаратів. У результаті участі нашої країни у травні 2019 року в

ході операції міжнародної слідчої групи (Франція, Польща та Україна) при підтримці Європолу та Євроюсту була викрита організована злочинна група, що здійснювала міжнародне переміщення замітника героїну. В Під час проведення обшуку в Україні було виявлено 7200 доз препарату загальної вартості більше \$100 тис., та заарештовано 9 керівників групи.

Відповідно до результатів проведення операції MISMED у березні 2020 року у Європі було розкрито 12 організованих злочинних груп і здійснено 165 арештів їхніх учасників, включаючи Україну. Такі організації реалізовували підроблені медичні препарати, протиракові препарати, які викрадали з медичних закладів, та допінгу. На початку 2020 року 20 лютого 2020 р. Євроюст надав інформацію щодо вдалого припинення роботи міжнародного кримінального угруповання за участю українців, які ввозили небезпечні анаболічні стероїди, котрі можна використовувати як допінг на спортивних змаганнях, але які є дуже небезпечними здоров'я. Розслідування даних злочинів проводила міжнародна слідча група, яку сформував і координував Євроюст.

Україною було підписано угоду про співпрацю з Європейською організацією з питань юстиції ще перед тим, як відбулися зміни у його. Україна ратифікувала Угоду 8 лютого 2017 року, а чинною вона 2 вересня 2017 р. Мета угоди полягала у посиленні співпраці між Україною та Євроюстом для боротьби з тяжкими злочинами, організованою злочинністю та тероризмом. Органом, до компетенції якого входить виконання цієї угоди стала Генеральна прокуратура України.

Угода визначає, що Україна несе відповідальність відповідно до свого національного законодавства за будь-яку шкоду, яка була вчинена проти особи як результат юридичних чи фактичних помилок у даних, котрими обмінювалися з Євроюстом. Угода про співробітництво дає змогу Україні відправити у відрядження до Євроюсту прокурора зі зв'язку, поноваження котрого визначені Україною. У серпні 2018 року прокурором України зі зв'язку з Євроюстом стала Мирослава Красноборова, яка була заступником

директора департаменту міжнародного співробітництва та начальником відділу міжнародної співпраці Генеральної прокуратури України.

Відповідно до офіційної статистики, що була оприлюднена на офіційному сайті Євроюсту, у 2018 році Генеральна прокуратура України стала ініціатором чотирьох справ і приймала участь у відпрацюванні 24 справ, а також у 6 спільних слідчих групах.

У будь-якому випадку, варто зазначити, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС - це система взаємних обов'язків, котрі у загальному розумінні означають значне поглиблення співробітництва України і Європейського Союзу у економічній і у політичній сфері. Головними результатами у 2020 році нажалі стало те, що прогрес виконання Угоди про асоціацію, знизився і складає 34% виконаних завдань за рік. у той же час протягом 2020 року у Верховній Раді України прийняли майже 30 євроінтеграційних законів. Однак для прогресу цього не вистачає. При обговоренні існуючих завдань, варто знати, що компетентність Верховної Ради України обмежена, в порівнянні із урядовими інститутами, при підготовці проектів законів, що спрямовані законопроектів на наближення нашого законодавства до комплексних директив та чітких регламентів ЄС.

Через це, запозичуючи досвід держав-членів ЄС, варто проводити інтенсивнішу роботу міністерств та Уряду в цілому щоб готувати якісні законопроекти. Особливої уваги варті такі сфери, як сфера фінансового співробітництва і боротьби з шахрайством, сфера сільського господарства, сфера енергетики. Маємо також зазначити, що протягом останніх двох років, ідеологія євроінтеграції була доволі сильно дискредитована.

У нашій державі існує доволі значна кількість нормативно-правових актів, які мають на меті формування та реалізацію євроінтеграційної політики. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу, План дій Україна-ЄС, Порядок денний асоціації та інші стали основою адаптації процесів нормативно-

правового забезпечення України до Європейського Союзу. Також наявно багато законів, указів, розпоряджень, постанов, які регулюють питання формування та реалізації євроінтеграційної політики України.

2.3. Вплив політики «Східного партнерства» на взаємовідносини у сфері асоціації України та Європейського Союзу.

Політика «Східного партнерства» є ініціативою Європейського Союзу, котра застосовується до 28 держав-членів Європейського Союзу і шести східноєвропейських сусідів Європейського Союзу, а саме Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови та України. Спільними зусиллями Європейського Союзу та східноєвропейських країн-партнерів були досягнуті певні результати для громадян цих країн. Партнерство ґрунтується на спільних цінностях, взаємо вигідних інтересах, спільній власності та відповідальності.

Поява даної програми стала причиною поділу зовнішньополітичних підходів ЄС до відносин з південними та східними сусідами Європейського Союзу, які мали однакові умови у Європейській політиці сусідства. Цей факт важливий, так як південні сусіди ЄС не є європейськими державами і тому, згідно з формальними підставами, не розглядаються як потенційні країни, які можуть стати членами Європейського Союзу.

Реалізація ініціатив Східного Партнерства ґрунтується на засадах диференціації, спільної відповідальності та підході «більше за більше» (радикальніші реформи повинні посилювати підтримку з боку Європейського Союзу). Даний принцип стосується не тільки фінансової допомоги, а й можливості тіснішої політичної асоціації, глибокої економічної інтеграції з внутрішніми ринками ЄС. Основою співпраці стає ще й принцип обумовленості, суть якого полягає у тому, що на якість співпраці із Європейським Союзом буде впливати рівень результативності проведених країною реформ щодо реалізації стандартів ЄС, успішна реалізація яких зумовлює перехід до наступної фази інтеграції [80].

Для нашої держави даний індивідуальний підхід дуже необхідний, так як він дає змогу уникнути гальмування реалізації запропонованих програм і проектів, якщо вони не відповідають національним інтересам окремих держав-партнерів або є несвоєчасними на певному етапі.

Програма «Східного партнерства» ґрунтується на двосторонньому співробітництві Європейського Союзу з державами-партнерами та багатосторонній взаємодії. Двосторонній вимір співпраці існував і поза Східного партнерства та був просто включений до цієї ініціативи. Він передбачає зближення ЄС із кожною країною Східного Партнерства окремо.

Реалізація завдань Східного партнерства передбачає співпрацю Союзу та відповідних третіх держав навколо наступних чотирьох багатосторонніх тематичних напрямів:

- 1) демократія, належне управління та стабільність;
- 2) економічна інтеграція та зближення з політичними курсами ЄС;
- 3) енергетична безпека;
- 4) контакти між людьми [81].

Така співпраця може бути досягнена шляхом співробітництва сторін щодо актуальних питань суспільного розвитку (таких як спрощення візового режиму, реалізація економічних проектів, надання технічної допомоги тощо), а також через підписання угод нового покоління – угод про асоціацію. Наразі така угода підписана трьома країнами – Грузією, Молдовою та Україною.

Запровадження багатостороннього виміру політичного та експертного діалогу – це характерна відмінність «Східного партнерства» від Європейської політики сусідства. Він сприяє співробітництву та обміну досвідом між країнами-партнерами під час проведення внутрішніх реформ, посилення стабільності в регіоні та вирішенні «тривалих конфліктів».

Інституційною складовою частини політики «Східне партнерство» є органи, які відповідають багатосторонню співпрацю. Така форма реалізована на декількох рівнях. Першим рівнем стало проведення зустрічей на рівні глав держав і урядів держав-членів ЄС та країн-партнерів, котрі проходять один

раз на два роки (саміти). Другим рівнем є зустрічі міністрів закордонних справ країн-членів Східного партнерства і країн членів ЄС, які проходять кожного року. Третім рівнем стали тематичні платформи.

Необхідність для Європейського Союзу розвивати відносини з Україною зумовлена різними факторами, до яких відноситься і особливе геополітичне становище України та безпосереднє сусідство у результаті двох останніх хвиль розширень на Схід. Стаття 8 Договору про Європейський Союз прописує, що Союз має створювати особливі відносини з сусідніми країнами задля забезпечення на основі цінностей Союзу простору добробуту та доброго сусідства, яким характерні близькі та мирні стосунки на засадах співробітництва. Колишній голова Європейської комісії Романі Проді вів мову про те, що «політика добросусідства передбачає, що навколо Європи на Сході і Заході будуть існувати країни, з якими ЄС з часом зможе матиме багато спільного, а саме економіку, торгівлю, культуру тощо — за винятком державних (наднаціональних) інститутів — Європейського Парламенту, Європейської Ради, Комісії.

Згідно зі змістом Угоди про асоціацію можемо узагальнити, що одним з її принципових положень стало посилення політичної асоціації та економічна інтеграція з Європейським Союзом. Тобто основою політичної асоціації має бути конвергенція позицій України та Європейського Союзу по питаннях міжнародного миру і безпеки, забезпечення прямої участі України у політичних діях, агенціях та програмах Європейського Союзу, спільних діях для забезпечення інтересів національної безпеки України .

Економічна інтеграція передбачає утворення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі, для якої характерні ознаки спільного ринку . У відмінності від традиційних зон вільної торгівлі, котрі обмежені вимогами про скасування спільних мит і кількісних обмежень у взаємній торгівлі промисловими товарами між учасниками, зона вільної торгівлі розповсюджується на продукцію сільськогосподарського виробництва та сферу надання послуг, створення компаній, прямих іноземних інвестицій,

руху капіталів і платежів, державних закупівель[82]. Тому, заснування такого режиму між Україною та Європейським Союзом передбачає, що Україна прийматиме участь у найпершій і найпростішій формі європейської економічної інтеграції.

Політика «Східного партнерства» не встановлює точну процедуру по моніторингу його реалізації, проте згідно з організаційною структурою міністри закордонних справ держав-членів Європейського Союзу і східних партнерів на самітах, що проводяться кожного року, повинні розглядати покращення і визначати наступні напрями розвитку політики. При цьому щодо відповідної країни-партнера вони мають прийняти тільки політичні рекомендації, а не жорсткі зобов'язання.

Окрім цього, в цьому процесі беруть участь Євронет та Форум громадянського суспільства, які проводять незалежне оцінювання політико-правовим перетворенням у державах-партнерах і надають необхідні рекомендації. Політика Східного партнерства також передбачає участь сусідніх держав у програмах Євросоюзу та роботі його агенцій без права голосу. Дані агенції утворюються згідно з актами Ради Європейського Союзу щоб забезпечувати ефективну реалізацію політики Європейського Союзу і допомагати врегульовувати діяльність в окремих секторах.

Тому, Україна та інші держави-партнери можуть приймати участь у політичному житті на рівні Європейського Союзу. Правові передумови участі країни у програмах Євросоюзу базуються на рамковому принципі, запозиченому *mutatis mutandis* з практики регулювання відносин із країнами-кандидатами. У зв'язку з зазначеним варто звернути увагу на те, що 01.11.2011 р. набрав чинності Протокол до Угоди про партнерство і співробітництво 1994 р. про Рамкову угоду між Україною та ЄС про загальні принципи участі України в програмах Співтовариства. Цей міжнародний договір дозволяє Україні стати повноправним учасником 23 галузевих програм у сферах енергетики, конкурентоздатності та інновацій, комунікації, споживчої політики, охорони здоров'я, культури, освіти та науки, молодіжної

політики та ін. [83]. Вітчизняні та зарубіжні вчені у своїх працях дають переважно позитивну оцінку значення політики Східного партнерства ЄС для України, підкреслюючи, що її послідовна реалізація сприяє зміцненню демократії, забезпеченню верховенства права, запровадженню ефективного управління та поширенню ідеології поваги до прав і свобод людини, що здатне суттєво наблизити Україну до ЄС.

Завдяки членству у Східному партнерстві країни-учасники можуть приймати участь у багатьох програмах, які існують у Європейській політиці сусідства або напямую у рамках ініціативи Східного партнерства. Їх ціллю є розвиток малого та середнього бізнесу, освіти, культури, науки та інновацій, академічної мобільності, інфраструктури міст тощо. До таких програм відносяться EU4Business, EU4Energy, EU4Youth, “Креативна Європа”, “Культура і креативність”, “Мери за економічне зростання”, “Угода мерів – демонстраційні проекти”, “Erasmus+”, “Горизонт 2020”, “Інтегроване управління кордонами” та інші.

Створення Форуму громадянського суспільства Східного партнерства дало унікальну можливість для мережування організацій громадянського суспільства країн регіону та підтримки діалогу з високопосадовцями 6-ти країн СхП та ЄС. Завдяки об'єднанню зусиль, громадськості легше достукатися до країн-учасниць ініціативи, якщо необхідно привернути уваги до певних проблем або ж тиснути на національні уряди. Наприклад, у лютому 2019 року Керівний комітет Форуму громадянського суспільства Східного партнерства закликав Раду ЄС із закордонних справ, а також міністрів закордонних справ країн-членів ЄС відреагувати на агресивні дії Росії в районі Керченської протоки. Керівний комітет звернув увагу на необхідність адресних санкцій та підтримки Європейським Союзом регіону Азовського моря.

Окрім Форуму громадянського суспільства, існує низка інших інструментів підтримки Європейським Союзом організацій громадянського суспільства Східного партнерства. З започаткуванням Східного партнерства

зросли обсяги фінансування ЄС такої співпраці. Розпочали діяти спеціальні програми з навчання і розвитку навичок організацій громадянського – наприклад, Регіональний механізм підтримки громадянського суспільства Східного партнерства (2016-2020 рр.), Європейський фонд за демократію, стипендійна програма для лідерів громадянського суспільства Східного партнерства, Школа Східного партнерства та інші ініціативи.

Через Революцію Гідності та вступ в дію Угоди про асоціацію відносини ЄС та України були трансформовані у євроінтеграційні. Угода про асоціацію та ПВЗВТ вже дають відчуження мають суттєві позитивні результати у сфері торгівлі та зміцнення соціально-економічних зв'язків.

Підтримка України з боку ЄС зосереджена на мобільності та покращенні якості життя громадян України. Зокрема:

- з червня 2017 року українці використовуючи лібералізацію візового режиму здійснили 1,9 млн. візитів до ЄС. Це передусім сприяє посиленню контактів між громадянами країн Європи;

- важливою є підтримка ЄС загальнодержавної програми децентралізації. Ця підтримка полягає у наданні консультацій та ресурсів для покращення прозорості та звітності місцевих та регіональних органів влади та розширення місцевих адміністративних центрів.

- ЄС є найбільшим торговельним партнером України, на його частку припадає понад 42% частки загальної торгівлі країни.

Європейський Союз був у перших лавах з гуманітарного реагування на події на сході України. ЄС, разом з державами-членами є найбільшим донором гуманітарної допомоги, раннього відновлення та розвитку України. З початку конфлікту було надано 681 мільйонів євро допомоги. ЄС також підтримує райони України, які постраждали від конфлікту.

18 червня 2020 р. було проведено відео-конференцію за участю лідерів країн ЄС і «Східного партнерства», де визначили пріоритети на наступне десятиліття. Серед них особливе місце займає економічна співпраця. Між 2016 та 2019 роком обсяги торгівлі між Євросоюзом та всіма шістьма

партнерами суттєво зросли, зокрема, з Україною – на 50 відсотків, а з Азербайджаном – на 55 відсотків. Також зосередитися хочуть, зокрема, на створенні робочих місць, передусім для молоді в країнах Східного партнерства. Інші пріоритети – це цифрова трансформація, інфраструктура та протистояння зміні клімату. Справжній саміт «Східного партнерства» планують провести у березні 2021 року.

Зараз ідуть обговорення, що робити зі Східним партнерством після 2020 року. Сьогодні очевидно, що в Східному партнерстві потрібно дотримуватися закладеного в ньому принципу диференціації «більше за більше».

Один рівень Східного партнерства повинен бути загальним – спільним для всіх країн-партнерів. Але повинні бути й інші рівні для країн, які досягли більшого. Тому для трьох країн Східного партнерства, які підписали Угоди про асоціацію з ЄС – України, Молдови і Грузії, потрібен додатковий формат співпраці, який повинен бути відкритим для інших трьох країн, які зможуть до нього приєднатися після підписання Угод про асоціацію з ЄС.

Для України, Молдови і Грузії важливо визначити кінцеву мету – членство в ЄС – як і проміжні цілі. Ними можуть бути, наприклад, приєднання до цифрового і енергетичного союзу ЄС, або Шенгену. Такий підхід поживить ініціативу і визначить перспективи, до яких країни-партнери зможуть прагнути [84 с. 22–23].

Угода про асоціацію здатна суттєво впливати на правовий порядок України та інших країн Східного партнерства, порівняно з чинними для них угодами про партнерство і співробітництво. Так, Угода про асоціацію передбачає включення у національне право країн-партнерів значних блоків норм права Євросоюзу шляхом рецепції багатьох положень Договору про ЄС та Договору про функціонування ЄС та відсилки до регламентів та директив ЄС, на які робляться посилання в додатках та актах органів асоціації.

Зміст Угоди становлять взаємні права та обов'язки сторін, спільні дії та спеціальні процедури, як зазначено у ст. 217 Договору про функціонування

ЄС. При цьому положення угод, які стосуються адаптації національного законодавства до права ЄС, мають характер як «твердих», так і «м'яких» зобов'язань залежно від сфер, в яких здійснюється адаптація, та особливостей відносин із конкретною країною. При цьому відмінною рисою Угоди про асоціацію з Україною, порівняно з чинною УПС, є закріплення деталізованих переліків законодавчих актів Євросоюзу, що підлягають запровадженню в Україні, із чітко визначеними строками їх прийняття. Крім того, на відміну від нечіткого законодавчого наближення, передбаченого ст. 51 УПС, процедура адаптації за Угодою про асоціацію охоплює узгодження не лише законодавства, але й практики його застосування в ЄС. При цьому в певних сферах, зокрема, захисту права інтелектуальної власності, законодавство у галузі конкуренції передбачається уніфіковане регулювання [86].

На багатосторонньому рівні передбачено інтенсивне регіональне співробітництво між шістьма державами-партнерами та ЄС. У довгостроковій перспективі в результаті такого співробітництва планується запровадити зону вільної торгівлі — Економічне співтовариство сусідства на зразок Європейського економічного простору, що охоплює держав-членів ЄС та Європейської асоціації вільної торгівлі. Разом із тим суттєві відмінності між державами-партнерами, у тому числі в їх планах щодо членства в Союзі, значно послаблюють їх взаємодію в рамках Східного партнерства.

Під час міжнародної дискусії «Україна і Східне партнерство після 2020 року» заступник міністра закордонних справ України заявив, що агресивна політика Росії щодо держав-учасниць Східного партнерства заважає ключовій цілі зближення та інтеграції до Європейського Союзу.

Також було знову звернено увагу на проблему перспективи членства ЄС, оскільки Брюссель наразі відмовляється визнавати таку перспективу для країн Східного партнерства. З одного боку, Євросоюз не готовий запропонувати членство жодній із країн Східного партнерства, включаючи Україну. З іншого, Брюссель не хоче (і не хотів), щоб Східне партнерство

стало подразником для Росії. Тому питання перспектив членства виноситься за рамки Східного партнерства, а це у свою чергу є істотним чинником, що стримує розвиток цієї ініціативи.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.

Незважаючи на те, що триває доктринальна дискусія щодо співвідношення міжнародного та національного права у правопорядку України, практика застосування міжнародних угод свідчить про практичне втілення принципу примату міжнародного права. Крім того, успішна організація управління євроінтеграційними процесами в Україні залежить від побудови певної системи управління та вироблення ефективних механізмів функціонування цієї системи.

Прийняття такої великої кількості нормативно-правових документів, як наразі в Україні, є недостатньою умовою успішної реалізації євроінтеграційної політики, так як відсутній дійовий механізм процесу

втілення в життя прийнятих законодавчих актів. На жаль, навіть гарно сформульовані закони на практиці не реалізуються. Ми погоджуємося з думкою Топалової Е., що однією головних причин цього є відсутність належної координації між органами влади.

До ключових досягнень «Східного партнерства» можна віднести підписання трьома країнами-партнерами (Україною, Грузією та Молдовою) Угод про асоціацію та створення зон вільної торгівлі між ними і Євросоюзом, впровадження стандартів ЄС у різних секторах шести країн Східного партнерства, розвиток окремих сфер завдяки програмам ЄС та Східного партнерства тощо. Однак ініціатива Східного партнерства має також певні недоліки, зокрема, це обмеження амбітних цілей України щодо членства ЄС. Майбутнє Східного партнерства залежить від спільного розуміння цінностей, які лежать в основі цього партнерства. Останні роки існування даної ініціативи проходило в досить складних умовах, деякі члени переживали конфлікти та розглядали Східне партнерство як додаткову допомогу в їх вирішенні. Ефективне правосуддя, урядування, контакти між людьми – все це сприяє тому, щоб країни-партнери могли легше долати виклики, які ставляться перед ними.

Завдяки створенню Східного партнерства відбулося переформатування пострадянського простору, також суттєво підвищилась увага Європейського Союзу до регіону. Водночас Росія втратила монополію впливу на частину пострадянських країн, в тому числі на Україну, хоча у деяких країнах СхП досі зберігає домінуючу роль. Країни Східного партнерства отримали можливість посилити політичний діалог з ЄС та між собою, долучатися до формування спільного порядку денного завдяки участі у самітах СхП, зустрічах міністрів країн Східного партнерства та інших форматах політичного залучення. Таким чином, з'явився ще один майданчик для зустрічей з лідерами держав-членів ЄС на найвищому рівні, на відміну від двосторонніх самітів, де присутні лише лідери інституцій ЄС.

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

3.1. Місце Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в системі національного права

Як ми попередньо вже встановили, Угода про асоціацію, потенційно заклала ґрунтовний правовий фундамент для зближення відносин між ЄС та Україною на основі спільних цінностей з урахуванням демократичних засад верховенства права, належного державного управління, дотримання прав та основних свобод людини. Тому, для усебічного розгляду правового забезпечення асоціації України з ЄС, варто визначити місце Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в системі національного права.

Отже, відповідно до частини першої статті 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України є частиною національного законодавства України [54]. Таким чином, після надання згоди на обов'язковість міжнародного договору, на нього поширюються ті ж правила дії в часі, просторі та колі осіб, що й на норми національного законодавства. При цьому питання колізій між нормами міжнародних договорів та нормами національного законодавства вирішуються у рамках ЗУ «Про міжнародні договори України» [55]. Так, згідно частини другої статті 19 Закону, якщо міжнародним договором України, який набрав чинність у встановленому порядку, встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Таким чином, питання про співвідношення норми міжнародного договору України, який набрав чинність та відповідного (аналогічного) акта законодавства України вирішено однозначно на користь першого.

Що ж до співвідношення (юридичної сили) Конституції України та міжнародного договору, то ситуація є дещо інакшою. Так, Основний Закон

України встановлює єдність правової системи, в якій КУ має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі КУ та мають відповідати їй (частина друга статті 8 Основного Закону України) [54].

Конституція України як правовий акт найвищої юридичної сили, закріплює принцип верховенства права (стаття 8 Конституції України), та послідовно проводить принцип верховенства закону у системі нормативно-правових актів (абзац перший підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008) [56, с. 14].

Норми Конституції України є нормами прямої дії. Вони застосовуються безпосередньо, незалежно від того, чи прийнято на їх розвиток відповідні закони чи інші нормативно-правові акти (абзац другий пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001) [57, с.109].

На нашу думку, саме з метою забезпечення єдності та нерозривності правової системи, забезпечення у ній вищої юридичної сили Конституція України та верховенства законів, частина друга статті 9 Основного Закону України зазначає, що «Укладення міжнародних договорів, що суперечать Конституції України, можливо лише після внесення відповідних змін до Конституцію України», що є у системному зв'язку з частиною першою цієї статті: «діючі міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана ВРУ, є частиною національного законодавства України» означає, що міжнародні договори можуть стати частиною національного законодавства виключно у разі їх відповідності Конституції України, адже лише відповідність міжнародних договорів Конституції України може забезпечити єдність правової системи, вищу юридичну силу серед інших актів законодавства Конституції України та верховенство її норм.

Таким чином, системний аналіз статті 9 Конституції України та норм ЗУ «Про міжнародні договори України» дає підстави для висновку, що після

надання згоди на обов'язковість міжнародного договору, він стає частиною національного законодавства, вершиною якого є Конституція України, яка закріплює основоположні норми українського суспільства та української держави, на дотримання реалізацію та забезпечення яких повинна бути спрямована вся діяльність органів публічної влади, всіх громадян України.

Одна із таких норм, є закріплене у статті 5 Основного Закону України положення про народний суверенітет, тобто приналежність, верховенство, єдність та неподільність усієї влади на території України народу, а також похідного від неї державного суверенітету (стаття 1 Конституції України) [54].

Верховенство КУ щодо міжнародних договорів підтверджується нормативно закріпленою можливістю здійснення конституційного контролю як щодо чинних міжнародних договорів, так і до тих міжнародних договорів, які вносяться до ВРУ для надання згоди на їх обов'язковість. Так, згідно з пунктом 2 статті 13 Закону України «Про Конституційний Суд України» [58], Конституційний Суд України дає висновки у справах щодо: відповідності КУ чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до ВРУ для надання згоди на їх обов'язковість.

Варто зауважити, що 07.02.2019 р., був прийнятий ЗУ № 2680-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» [59], де законодавець закріпив курс інтеграції нашої держави до ЄС та НАТО на рівні Основного Закону.

Зокрема, Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» від 07 лютого 2019 р. № 2680-VIII, абз. 5 преамбули Конституції України після слів «громадянської злагоди на землі України» доповнено

словами «та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» [59].

Пункт 5 частини 1 статті 85 КУ, яка закріплює повноваження ВРУ, викладено так: «5) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [54].

Статтю 102 доповнено частиною 3 такого змісту: «Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [54].

Статтю 116, в якій закріплені повноваження Кабінету Міністрів України, доповнено пунктом 11: «11) забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [54].

Також виключено пункт 14 розділу XV «Перехідні положення», який передбачав можливість використання існуючих військових баз на території України для тимчасового перебування іноземних військових формувань на умовах оренди відповідно до міжнародних договорів [54].

А вже 20 квітня 2019 року Указом Президента України було затверджено План заходів з реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [60].

Відповідно до цього нормативно-правового акту Кабінету Міністрів України необхідно забезпечити наступні задачі (рис. 1).

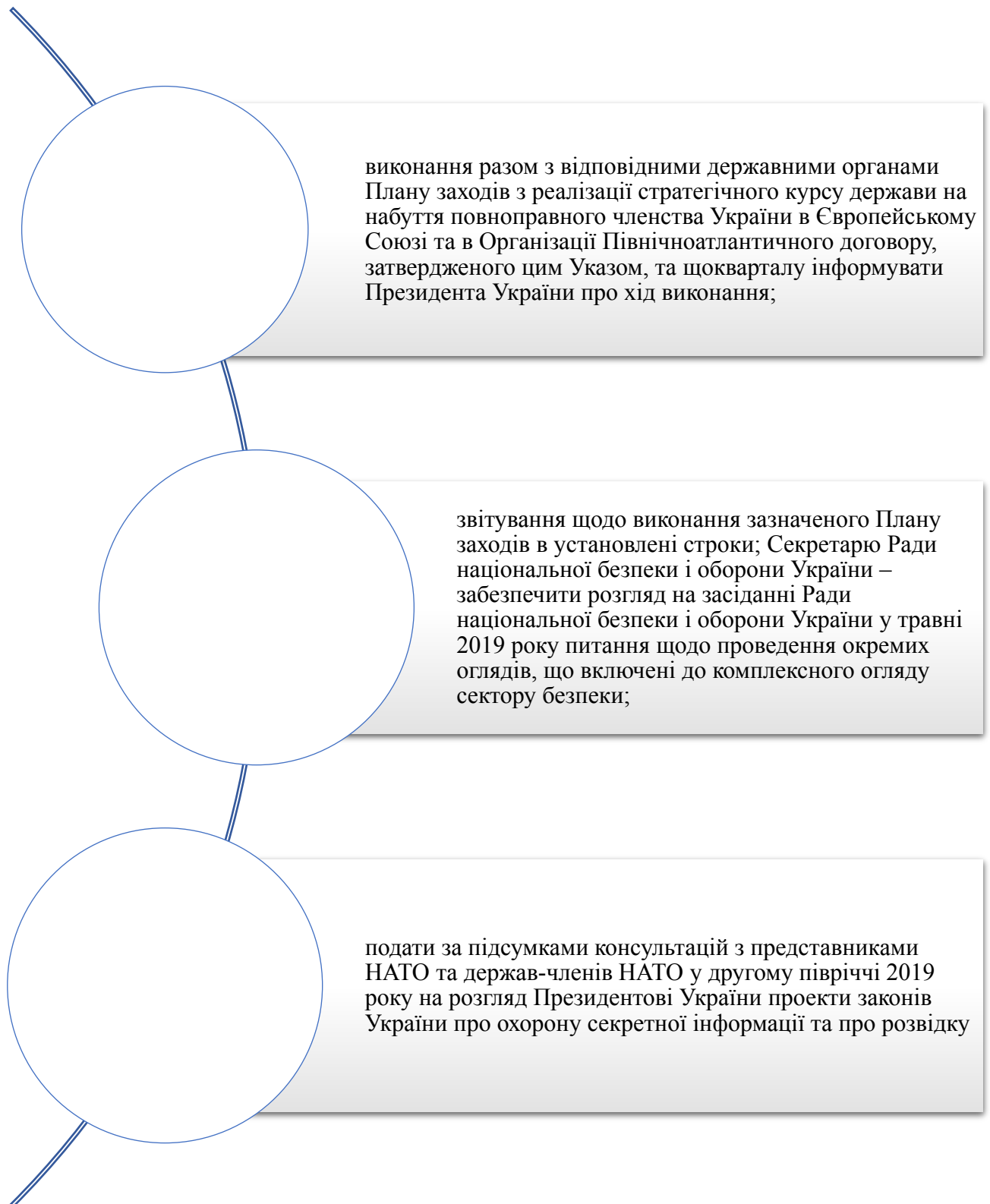

Рис. 1 Задачі, що необхідно забезпечити Кабінету Міністрів України відповідно до Плану заходів з реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [60]

Постійними заходами визначено такі (рис. 2).

опрацювати у взаємодії з Європейським Союзом та його державами - членами пропозиції щодо реалізації у рамках ініціативи Європейського Союзу "Східне партнерство" комплексу додаткових заходів, які сприятимуть підготовці України до набуття повноправного членства в Європейському Союзі;

сприяти розробленню та реалізації освітніх програм, проведенню наукових досліджень з питань європейської історії, культури, мистецтва, права, політики та економіки;

вжити в установленому порядку заходів стосовно розширення присутності іноземних закладів освіти в Україні, зокрема шляхом відкриття в Україні філії Коледжу Європи та Європейської школи Східного партнерства, а також щодо дальшого розвитку Європейського табору в Україні;

провести переговори зі стороною ЄС щодо розширення форм участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз в рамках Угоди між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз, ратифікованої Законом України від 6 березня 2008 року № 137-VI;

забезпечити підготовку та подання пропозицій щодо звернення до Північноатлантичної ради НАТО та Генерального секретаря НАТО про приєднання України до Плану дій щодо членства в НАТО;

створення єдиного закупівельного органу в Міністерстві оборони України для закупівлі озброєння, військової техніки, матеріальних ресурсів і послуг для потреб Збройних Сил України;

розроблення проекту автономної військової бази на Сході України та військово-морської бази на узбережжі Азовського моря;

трансформувати систему морально-психологічного забезпечення у Збройних Силах України відповідно до принципів НАТО

Рис. 2 Постійні заходи, відповідно до Плану заходів з реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [60]

Проаналізована у другому розділі практика національних судів України свідчить про започаткування процесу використання Угоди про асоціацію. Зокрема, на практиці адміністративні суди України також дотримуються позиції щодо застосування положень Угоди про асоціацію як джерела права.

Отже, на основі проведеного аналізу, ми можемо констатувати, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС в системі національного права, має імперативний характер та є обов'язковою для виконання на всій території України, про що свідчить практика національних судів України та активна євроінтеграційна політика державотворців.

3.2. Адаптація законодавства України до права ЄС відповідно до положень Угоди про асоціацію

З 1 січня 2016 р. між Україною та ЄС у режимі тимчасового застосування почала діяти Поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), яка є частиною Угоди про асоціацію, а не окремою торговельною угодою.

1 вересня 2017 р. Угоди про асоціацію набула чинності у повному обсязі [52]. Правові особливості функціонування ПВЗВТ закріплені як у Розділі IV Угоди про асоціацію, так і у 25 додатках до цього розділу. Слід зазначити, що існуюча зона вільної торгівлі (далі – ЗВТ) між Україною та ЄС не є класичним прикладом даної форми економічної інтеграції, оскільки передбачає безпрецедентну інтеграцію положень права ЄС у національне законодавство, виходячи далеко за межі традиційних сфер торгівлі товарами та послугами [61].

Таким чином, реалізація ПВЗВТ також буде мати деякі особливості, серед яких – наявність кількох способів імплементації норм первинного та вторинного законодавства ЄС з метою виконання взятих на себе договірних зобов'язань, розширення сфер торгівлі чи сфер, пов'язаних з торгівлею (наприклад, інтелектуальна власність, торгівля та сталий розвиток).

Аналізуючи статті всіх 15 глав IV розділу, слід зазначити, що у тексті угоди використовуються різні терміни для позначення правової гармонізації торгових положень Угоди про асоціацію: «нормативно-правове наближення» (наприклад, ст. 124 Угоди), «нормативно-правова апроксимація» (ст. 322 Угоди), «адаптація законодавства» (ст. 114, 152-154 Угоди). Безпосередньо термін «гармонізація» використовується у Розділі IV та Розділі V «Економічна та галузева співпраця» Угоди про асоціацію – наприклад, у контексті гармонізації української статистичної системи з європейськими нормами та стандартами (ст.ст. 355-356 Угоди) [61].

Таким чином, виникає питання правового співвідношення даних юридичних термінів, виходячи з мети, яка переслідується для їх використання. При тому, що ціль одна – це створення у національній правовій системі таких умов, за яких відбувалося б зближення українського торгового законодавства з *acquis communautaire* ЄС. Тим не менш, якщо проаналізувати застосування кожного з термінів можна зробити певні висновки: термін «адаптація» використовується, наприклад, у контексті зближення українських норм у сфері надання кур'єрських та поштових послуг. Зокрема, у ст. 114 (1) Угоди про асоціацію вказана і мета такої адаптації: створення правових умов для того, щоб існуючі закони та майбутнє законодавство поступово досягли сумісності з *acquis* ЄС [52].

Термін "адаптація" також застосовується і щодо державних закупівель, маркування та етикетування. Вищезгадане словосполучення «нормативно-правове наближення» застосовується як у розділі 4 Розділу IV Угоди про асоціацію «Санітарні та фітосанітарні заходи», й у Додатку IV-D Угоди про асоціацію.

Не так широко використовується в українській доктрині термін «правова апроксимація», яку можна зустріти лише у ст. 322 (1) Угоди про асоціацію. У цій статті закріплено процедуру вирішення спору про питання тлумачення положень права ЄС щодо нормативно-правової апроксимації, які містяться у

Розділі III («Технічні бар'єри в торгівлі», Розділі IV («Санітарні та фітосанітарні заходи»), Розділі V («Митні питання та сприяння торгівлі»), Розділі VI («Підстава підприємницької діяльності, торгівля послугами та електронна торгівля»), Розділі VIII («Державні закупівлі») або Розділі X («Конкуренція») [52].

Таким чином, поняття «адаптація», «наближення» та «апроксимація» пропонується використовувати для позначення єдиного процесу гармонізації національного законодавства у контексті реалізації ПВЗВТ, тому що на відміну від такого способу імплементації, як транспозиція, зазначені вище поняття є ширшими за своєю природою (використовуються не тільки щодо гармонізації правових норм, але і щодо технічного регулювання, стандартів, оцінки відповідності) та використовуються для позначення необхідності проведення внутрішньодержавних процедур з метою наближення українських норм до права ЄС у цих взятих зобов'язань.

Крім того, гармонізація національного законодавства, у більшості випадків, здійснюється на підставі прийняття нормативно-правових актів, у яких враховано вимоги директив ЄС (власне, плани імплементації директив ЄС розробляються відповідними центральними органами виконавчої влади). Застосування такого інструменту реалізації ПВЗВТ, як транспозиція, у вітчизняній доктрині досліджується Р. Петровим, але у контексті транспозиції «acquis» ЄС у правову систему України в Угоді про асоціацію загалом: «Транспозиція «acquis» ЄС у правовій системі України є складним процесом, який відбувається завдяки участі нашої держави у зовнішній політиці ЄС, де відбувається укладання двосторонніх угод секторальній співпраці з ЄС» [Особливості транспозиції «acquis» ЄС у правову систему України в процесі імплементації Угоди між Україною та ЄС про асоціацію та Угоди про енергетичне співтовариство / Р.А. Петров. *Lex portus*. 2017. № 1. С. 22–38]. Що ж стосується розгляду транспозиції саме торговельних положень ЄС у законодавстві України, то у національній доктрині це питання

ще не досліджено. Для порівняння: у європейській доктрині термін «транспозиція» широко застосовується як синонім до гармонізації національного законодавства. Транспозиція – це процедура, за допомогою якої держави-члени ЄС включають директиви ЄС у своє національне законодавство для того, щоб досягти певних цілей, виконати зобов'язання у зазначені терміни.

Держави-члени, що транспонують директиви в національне законодавство можуть самостійно вибирати форму та методи для цього, але вони пов'язані умовами директиви щодо результату, що має бути досягнутий і крайнім терміном у який має відбуватися транспозиція [62].

З метою гармонізації національного законодавства з *acquis communautaire* ЄС у контексті ПВЗВТ необхідно, перш за все, визначити перелік актів первинного та вторинного законодавства ЄС, у яких містяться положення, відмінні від норм та правил українських актів. Ці акти вторинного законодавства можуть міститися як у тексті Угоди про асоціацію, так і у Додатках до Розділів Угоди, зокрема – у розділі IV. Наприклад, ст. 262 (3) (f) Угоди «Державна допомога» Розділу IV Угоди посилається на Директиви ЄС, зазначені у Додатку XXX до Розділу VI («Навколишнє середовище») Розділу V Угоди, закріпивши правові умови сумісності надання допомоги на інвестицій у рамках Угоди: «Допомога для інвестицій з метою забезпечення відповідності обов'язковим стандартам, визначеним директивами ЄС, зазначеними у Додатку XXX до Розділу VI («Навколишнє середовище») Розділу V цієї Угоди, протягом зазначеного у ньому періоду імплементації, зокрема адаптації підприємств та обладнання до нових вимог, може бути дозволена в обсязі до 40% прийнятних витрат».

У Додатку V до Розділу IV Угоди «Всеосяжна стратегія імплементації Глави IV» (далі – Стратегія) закріплено зобов'язання України подати всеосяжну стратегію відповідно зі ст. 64 (4) Угоди [63].

Досліджуючи прийняту на підставі Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2016р. № 228-р. Стратегію, слід зазначити, що базове

законодавство ЄС, яке Україна має імплементувати у своє законодавство, складається з директив, регламентів, рішень інституцій ЄС, рекомендацій [64].

Таким чином, законодавець прямо вказав на використання не гармонізації як способу реалізації цієї мети наближення законодавства України до права ЄС, саме імплементатії. Наявність такої варіативності при використанні юридичних термінів може ускладнити правову реалізацію ПВЗВТ. Щоб уникнути недоречного використання правової термінології необхідно розглянути створення правової класифікації способів реалізації ПВЗВТ, ґрунтуючись як на правовій природі актів ЄС, з якими Україна має гармонізувати своє законодавство, так і з огляду на застосування юридичної техніки.

Слід наголосити, що у Наказі Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України (на даний момент цей орган називається як Міністерство економічного розвитку та торгівлі України) від 16.03.2005 р. №62 закріплено значення термінів «гармонізація», «адаптація» та «імплементатія» (рис. 3) [65].

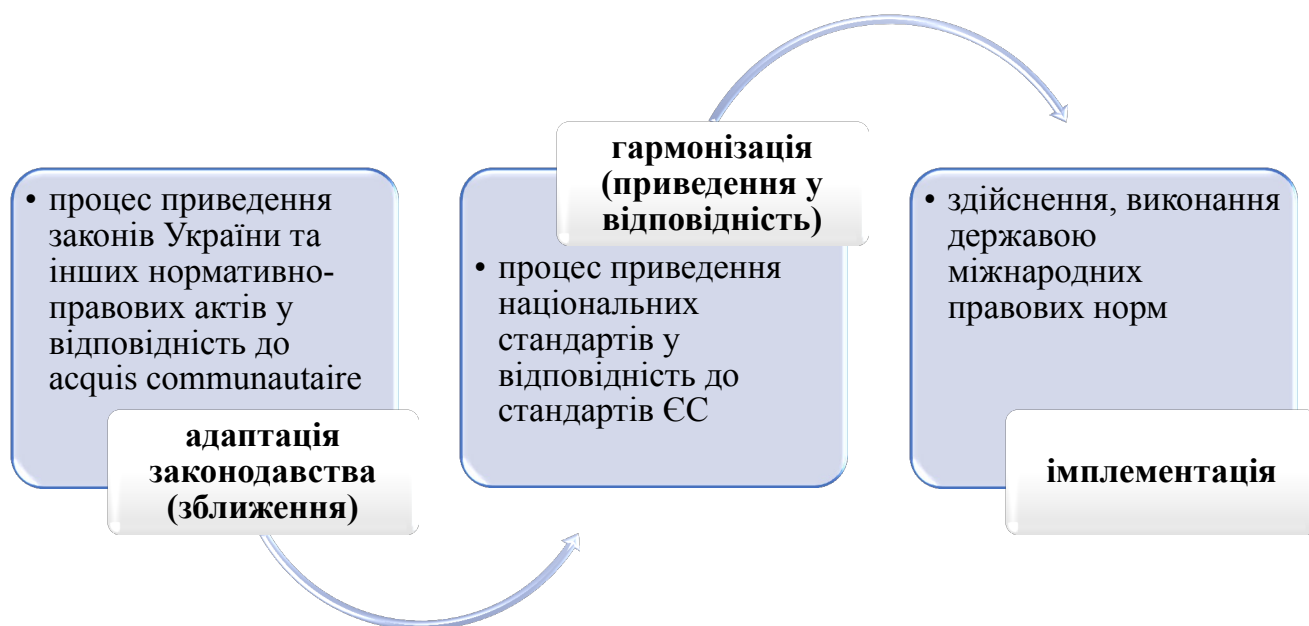

Рис. 3. Значення термінів «гармонізація», «адаптація» та «імплементация» відповідно до законодавства [65]

Якщо щодо терміна «імплементация» не виникає запитань, оскільки він указує загалом дотримання принципу *pacta sunt servanda*, то щодо термінів «гармонізація» та «адаптація» вони є:

по-перше, гармонізація національного законодавства з правом ЄС не обмежується лише національними стандартами у відповідність до стандартів ЄС і то, у разі, якщо стандартами умовно вважати мінімальні умови якості та безпеки товарів. Гармонізувати законодавство України можна і з директивами, у яких також можуть міститися дані стандарти [66].

По-друге, щодо терміна "адаптація" вже було зазначено, що адаптацію можна застосовувати нарівні з гармонізацією, оскільки вони мають єдину мету, й доцільніше було б об'єднати запропоновані Міністерством економічного розвитку та торгівлі України тлумачення в одне: «гармонізація» – це процес приведення законодавства України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* ЄС. Таким

чином, використання синонімічних за своєю природою термінів «гармонізація», «адаптація», «наближення» та «апроксимація» полегшить процес наведення норм українського законодавства у відповідність до права ЄС. І якщо використати цей доктринальний підхід щодо ПВЗВТ, можна прийти до висновку, що гармонізації підлягають акти вторинного законодавства ЄС у вигляді директив, але не положень міжнародних договорів (конвенцій), тому що вони відрізняються за своєю правовою природою та є окремим способом реалізації ПВЗВТ.

Крім того, посилаючись на ст. 2 (2) (а), (b) Додатку XVII «Нормативно-правового наближення» щодо фінансових послуг, телекомунікаційних послуг, поштових та кур'єрських послуг, послуг з міжнародного морського перевезення застосовується таке правило: «Положення законодавчих актів, що застосовуються та зазначені у пункті 1, повинні стати частиною національного законодавства України наступним чином:

(а) якщо законодавчий акт є Регламентом або Рішенням ЄС, то він має стати як такою частиною національного законодавства України;

(b) якщо законодавчий акт є Директивою ЄС, то за компетентними органами України залишається право вибору форми та способу його імплементації [67].

Оскільки «імплементація» у цій статті розглядається як реалізація принципу « *Pacta sunt servanda*», відповідно, й щодо пункту b слід застосовувати саме гармонізацію, яка, крім іншого, не може застосовуватись щодо пункту а, оскільки регламент має пряму дію і є цілісно обов'язковим (тобто повинен використовуватися варіант однорідної транспозиції положень регламенту, щоб уникнути непослідовності та варіативності тлумачення), а директива є обов'язковою лише щодо результату, який повинен бути досягнутий державою, якій вона адресована [68].

Важливу роль гармонізації положень національного законодавства із правом ЄС мають спільні органи України та ЄС, засновані відповідно до Розділу VII Угоди «Інституційні, загальні та заключні положення»: Рада

асоціації та Комітет асоціації у торговому складі. Відповідно до ст. 463 (3): «Рада асоціації може актуалізувати або вносити поправки до додатків цієї Угоди, враховуючи розвиток права ЄС та стандартів, що застосовуються, які визначені у міжнародних документах та, за думкою Сторін, безпосередньо стосуються цього, без шкоди для будь-яких конкретних положень, включених до Розділу IV («Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею) цієї Угоди». Так, наприклад, Кабінет Міністрів України ухвалив проєкт Рішення Ради асоціації між Україною та ЄС про внесення змін та додатків до Додатка XXVII Угоди, поданий на ратифікацію ВРУ на підставі ухвали від 15.05.2019 р. № 394. Комітет асоціації є допоміжним органом Ради асоціації та може приймати рішення у випадках, передбачених в Угоді, та у сферах, у яких Рада асоціації делегувала йому свої повноваження (ст. 465(3)). Рішення даних органів є обов'язковими для Сторін угоди.

3.3 Асоціація з ЄС як фактор подальшої європейської інтеграції України

Україна як сучасна правова держава обрала один із пріоритетних напрямів розвитку фокусу на ЄС, зокрема шляхом гармонізації чинного українського законодавства з європейськими стандартами та адаптації положень нормативно-правових актів. Але вступ України до ЄС – це складний, багатоетапний та поступовий процес.

Угода про асоціацію, за тематичним охопленням і своїм обсягом стала найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором з третьою країною, коли-небудь укладеним Європейським Союзом [69].

Угода про асоціацію є напрямом і програмою українських реформ у різних секторах і галузях, а рівень її імплементації – індикатором ефективності євроінтеграційного курсу української влади. Тому можна впевнено зазначити, що асоціація з ЄС є шаблоном до подальшої європейської

інтеграції України. Але, на жаль відповідно до динаміки виконання Угоди за 2017-2020 рр., можна сказати, що ці процеси за останні роки не є достатньо активними, хоча в 2020 р. очевидним є збільшення виконання цих зобов'язань. (рис. 4).

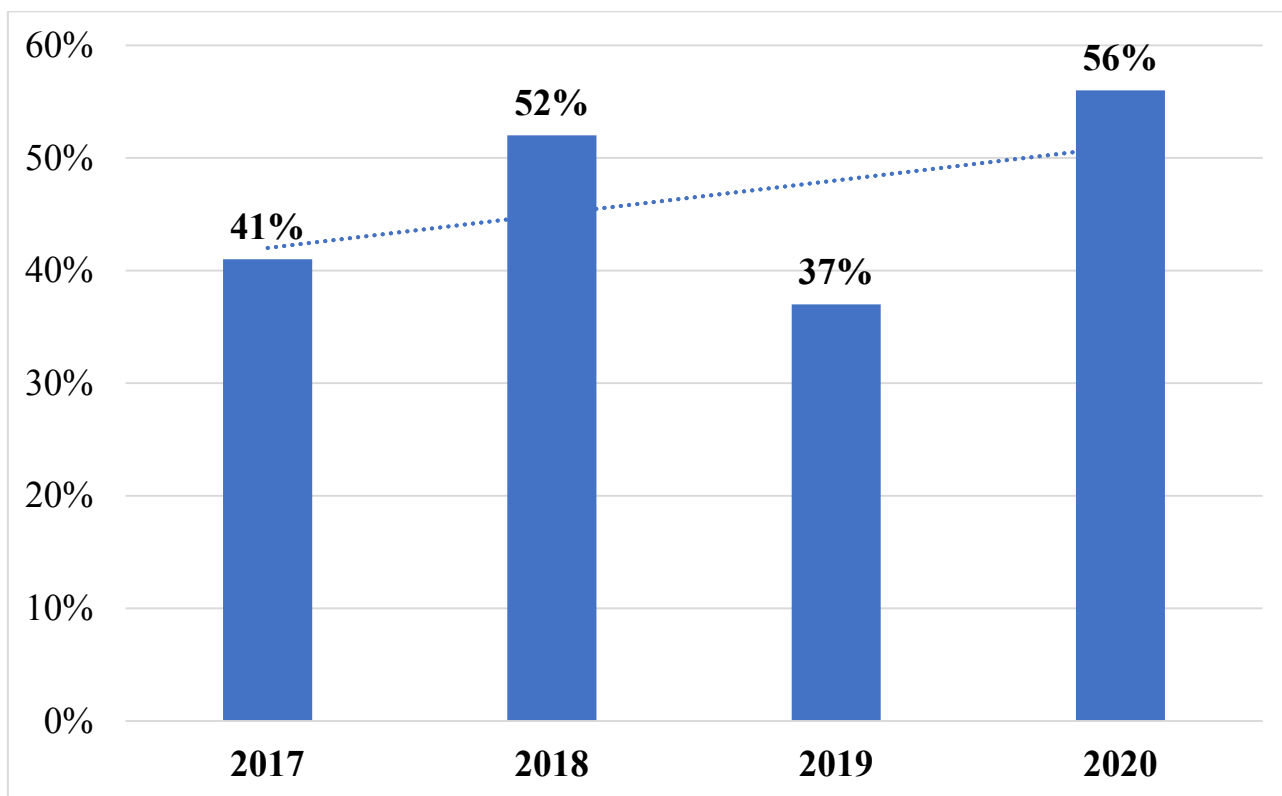

Рис. 4 Прогрес виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС у 2017-2020 рр., % [70]

Так, згідно із щорічними звітами Уряду, у 2017 р. загальний прогрес виконання було оцінено у 41%. У 2018 р. ситуація з імплементацією Угоди дещо покращилася – рівень виконання запланованих завдань склав 52%. Однак, у 2019 р. спостерігалось уповільнення темпів – 37%. Причому, Кабмін виконав 53% завдань, Парламент – 12%, інші державні органи – 21%. А вже у 2020 р. Україна виконала 56% заходів, передбачених урядовим Планом заходів із виконання Угоди про асоціацію до 2024 року. Найбільший прогрес досягнуто у наступних секторах Угоди: політичний діалог, національна безпека та оборона (89%), юстиція, свобода, безпека, права людини (86%), зняття технічних бар'єрів у торгівлі (85%), державні закупівлі (85%),

гуманітарна політика (84%). При цьому, у 2020 році Україна просунулася в реалізації своїх зобов'язань на 10%. Переважна частина виконаних заходів за рік – це надолуження завдань, які не виконали у попередні роки [70].

Аналізуючи асоціацію з ЄС як фактор подальшої європейської інтеграції України, варто окреслити комплекс небезпечних внутрішніх і зовнішніх чинників, які уповільнюють та гальмують всі процеси як інтеграції загалом, так і асоціацію з ЄС (рис. 5).

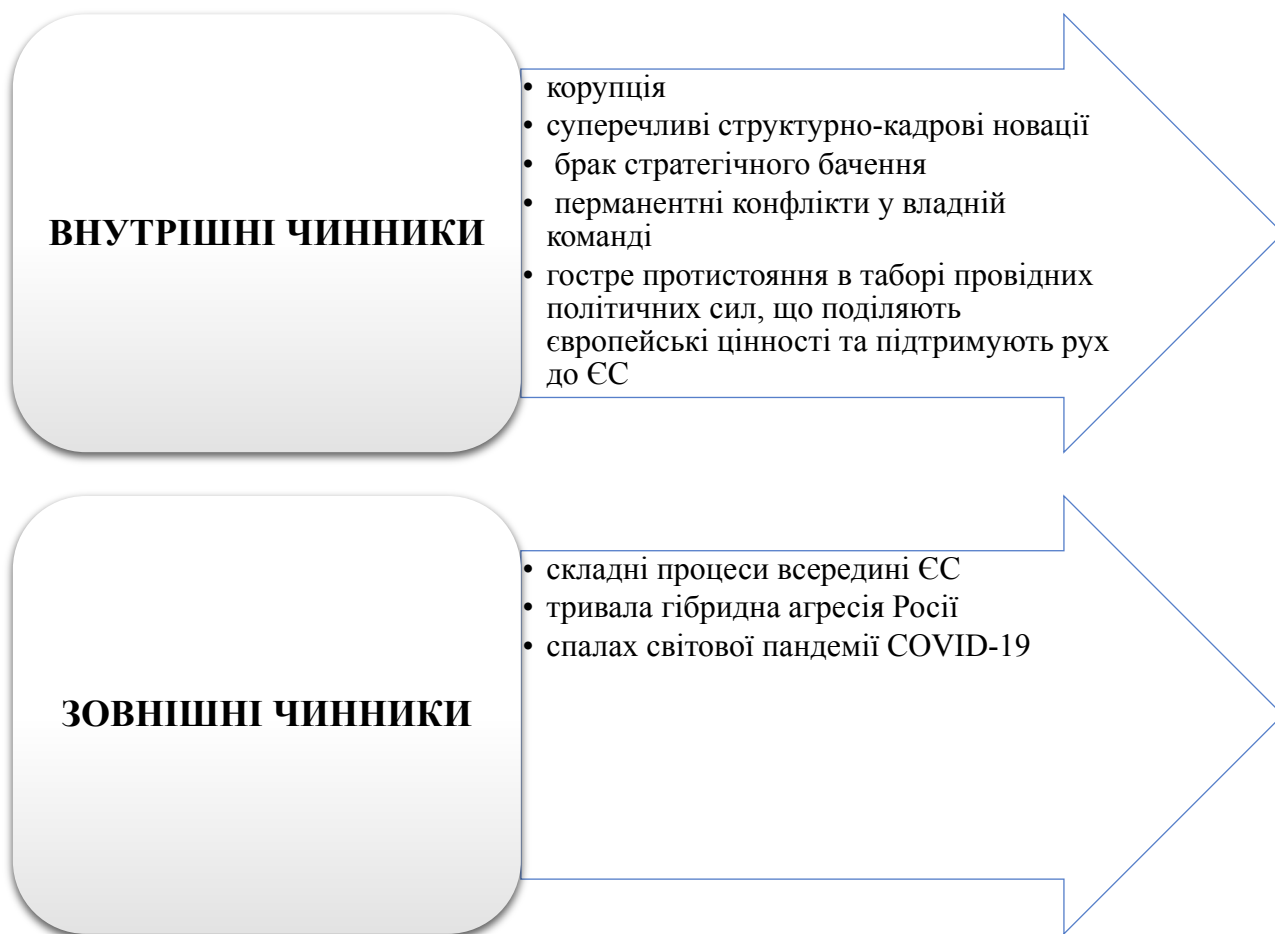

Рис. 5 Проблеми інтеграції України з ЄС

Загалом комплекс окреслених вище проблем і викликів позначається на атмосфері, стані і перспективах відносин України і ЄС, послаблює європейську ідею всередині країни. Але очевидно й те, що від подолання насамперед внутрішніх негараздів вирішальною мірою залежать як темпи і результати євроінтеграції України в цілому, так і процес подальшої імплементації та оновлення Угоди про асоціацію.

Для України Угода про асоціацію являється фактично вибором стратегічного напрямку реформування країни та подальшої інтеграції, тож потрібно розуміти, що максимально ефективно скористатись модернізаційним потенціалом Угоди Україна зможе лише за умови чіткого, своєчасного та повного розуміння виконання своїх зобов'язань [71, с. 127].

Окреслюючи перспективи євроінтеграції України, слід констатувати, що

у найближчій перспективі навряд чи варто очікувати кардинальних “проривів” у відносинах України і ЄС. Триватиме складний процес імплементації Угоди про асоціацію.

Отже, тактичними пріоритетами порядку денного Україна-ЄС будуть наступні (рис. 6).

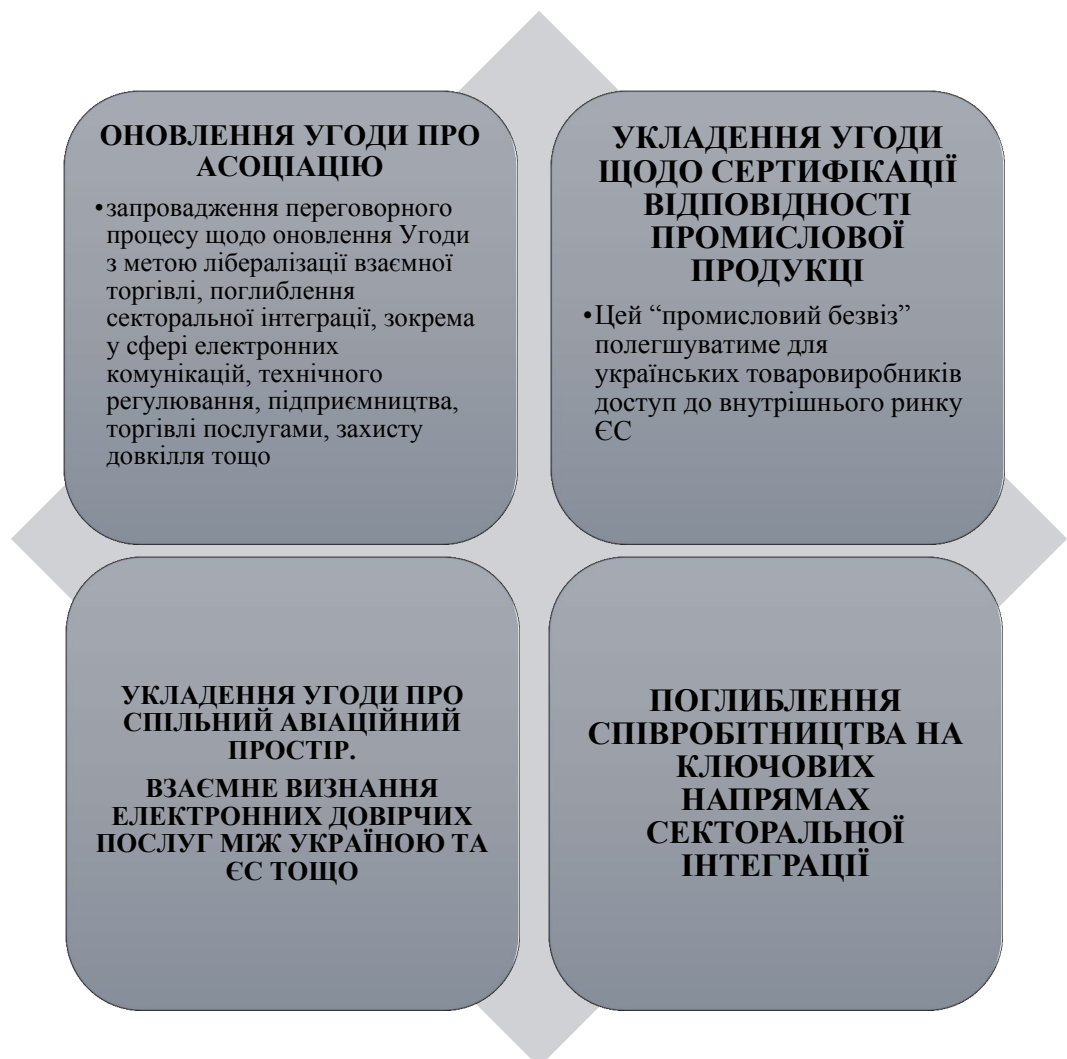

Рис. 6 Тактичні пріоритети порядку денного Україна-ЄС

Однак нові загрози і виклики вносять певні корективи у пріоритети партнерства України та ЄС. Зокрема боротьба з COVID-19 актуалізує питання розширення взаємодії у сфері охорони здоров'я та фармацевтики, інтенсифікації впровадження нових безконтактних технологій, посилення взаємодії у сфері бізнесу та забезпечення зайнятості.

Таким чином, Угода про асоціацію України з ЄС є важливим етапом для реалізації національної самооцінки, а також руху вперед. Це певний перевірючий шлях до рівня європейських стандартів за всіма основними параметрами – економічними, соціальними, правовими, гуманітарними, політичними, суспільними. Лише пройшовши цей нелегкий іспит, Україна зможе бути гідним членом Євросоюзу. Проте сьогодні країна, що вимагає досягнення необхідних стандартів, може лише прагнути вдосконалення, навіть знадобиться чимала кількість часу та зусиль.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі ми провели аналіз проблем та перспектив правового забезпечення асоціації України з ЄС, та встановили що Угода про асоціацію між Україною та ЄС в системі національного права посідає чинне місце, адже на практиці адміністративні суди України також дотримуються позиції щодо застосування положень Угоди про асоціацію як джерела права. Вона має імперативний характер та є обов'язковою для виконання на всій території України.

Для реалізації торгових положень Розділу IV Угоди використовуються такі правові інструменти, як гармонізація, транспозиція, приєднання до міжнародних договорів. Обґрунтовано, що такі юридичні терміни, як "адаптація", "нормативно-правове наближення", "правова апроксимація", слід використовувати нарівні з терміном «гармонізація», оскільки основною метою їх застосування є приведення норм національного законодавства у відповідність з *acquis communautaire* ЄС. Досліджено, що на даний момент термін «транспозиція» є абсолютно новим доктринальним поняттям, яке слід розглядати як окремий спосіб міжнародно-правового механізму реалізації ПВЗВТ. Виявлено, що у вітчизняній правовій доктрині немає класифікації правових методів реалізації ПВЗВТ. З цією метою пропонується використовувати як критерії класифікації правову природу актів ЄС, які Україна зобов'язується імплементувати до національного законодавства, а також юридичну техніку наближення законодавства. Проаналізовано, що Рада асоціації та Комітет асоціації у торговому складі можуть вносити зміни до додатку Угоди, цим безпосередньо впливаючи на процес гармонізації.

Визначено, що асоціація з ЄС на сьогодні, є ключовим фактором подальшої європейської інтеграції України. Але прогрес виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС за останні роки є недостатньо високим, хоча і в 2020 р. досяг максимальної позначки (56%). Для України Угода про асоціацію являється вибором стратегічного напрямку реформування країни та подальшої інтеграції, а це можливо лише за умови чіткого, своєчасного та повного розуміння виконання своїх зобов'язань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декларація про державний суверенітет України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1990. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
2. Указ №615/98 Президента України Леоніда Кучми від 11 червня 1998 року, Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Президент України. – 1998. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>.
3. Закон України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" Документ 2411-VI, перша редакція — Прийняття від 01.07.2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17/ed20100701#Text>.
4. Laughlin M. What is Constitutionalization? Yearbook of European Law.V.21. Issue 1.P. 1-11. [Електронний ресурс] / Laughlin Martin – Режим доступу до ресурсу: oxfordscholarship.com
5. Janique E. What is “Constitutionalization” and what has been its significance? [Електронний ресурс] / Ewa Janique – Режим доступу до ресурсу: academia.edu/6186561.
6. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) від 03.09.2018 року [Електронний ресурс] // №9037 – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64531.
7. Окрема думка судді Конституційного Суду України Гультая М. М. щодо Висновку Конституційного Суду України у справі за

конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) (реєстр. № 9037) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 22 листопада 2018 року № 3- в/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc03d710-18#n2>. 245.

8. Окрема думка судді Конституційного Суду України Касмініна О.В. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) (реєстр. № 9037) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc03d710-18#n2>.

9. Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М.І. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) (реєстр. № 9037) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc03d710-18#n2>

10. Окрема думка судді Конституційного Суду України О.М. Литвинова стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного

договору) (реєстр. № 9037) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nf03d710-18#n2>.

11. Окрема думка судді Конституційного Суду України Тупицького О.М. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) (реєстр. № 9037) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nh03d710-18#n2>.

12. Бакумов О.С. Конституціоналізація стратегічного курсу України в контексті доктрини юридичної відповідальності держав. URL: <http://oaji.net/articles/2019/2258-1560323171.pdf>

13. Постанова Верховної Ради Української РСР Про проголошення незалежності України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>.

14. Історія становлення відносин Україна-ЄС [Електронний ресурс] // Міністерство Юстиції України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>.

15. Меморандум про порозуміння між Україною та Комісією Європейських Співтовариств з питань виконання програм технічної допомоги в сфері ядерної безпеки від 23.10.1995. // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 2006. – С. 313.

16. Communiqué of the meeting between Mr. Leonid Kravtchuk, president of Ukraine and president Jacques Delors and the commission of the European Communities on September 14, 1992 in Brussels [Електронний ресурс] // An official website of the European Union. – 1992. – Режим доступу до ресурсу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_92_713.

17. Угода між Європейським Співтовариством та Україною про торгівлю текстильною продукцією [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – 1993. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_161#Text.

18. Про Основні напрями зовнішньої політики України. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – С. стаття 379.

19. Представництво Європейської Комісії в Україні [Електронний ресурс] // EU AM UKRAINE – Режим доступу до ресурсу: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/eu-and-euam/>.

20. Мартинов А. Ю. Європейський Союзу [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2005. - 672 с.: іл.. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=ES>.

21. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – С. стаття 415.

22. Указ Президента України Про затвердження Тимчасової Угоди про торгівлю та питання, пов'язані з торгівлею, між Європейським співтовариством, Європейським співтовариством по вугіллю та сталі, Європейським співтовариством по атомній енергії, з одного боку, та Україною, з другого боку [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – 1995. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1103/95>.

23. Report on the Communication from the Commission to the Council on an Action Plan for Ukraine (COM(96)0593 - C4-0103/97) [Електронний ресурс] // Parliament Committee on Foreign Affairs, Security and Defence Policy of European Union. – 1998. – Режим доступу до ресурсу: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-4-1998-0059_EN.html.

24. Указ Президента України Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими

Співтовариствами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом). // Офіційний вісник України. – 1998. – С. 16, стаття 296, код акта 4908/1998.

25. Правила процедури Ради з питань співробітництва між Європейськими Співтовариствами та їх країнами-членами, з одного боку, та Україною, з іншого боку [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – 1998. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_955.

26. Постанова Кабінету Міністрів України України № 852 Про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – 1998. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/852-98-%D0%BF/ed19980612>.

27. Саміти Україна-ЄС [Електронний ресурс] // Міністерство Закордонних Справ України. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes>.

28. Постанова Кабінету Міністрів України №1496 Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. // Офіційний вісник України. – 1999. – С. 168, код акта 9854/1999.

29. EU-Ukraine Summits: 16 Years of Wheel-Spinning [Електронний ресурс] // The Ukrainian Week. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: EU-Ukraine Summits: 16 Years of Wheel-Spinning.

30. European Parliament resolution on the results of the Ukraine elections. // Official Journal of EU Parliament. – 2005. – №247. – С. 155 – 158.

31. Joint Statement of EU-Ukraine Summit Kiev 1 December 2005 [Електронний ресурс] // Council of the European Union. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/87252.pdf.

32. Joint Statement of EU-Ukraine Summit Kiev 14 September 2007 [Електронний ресурс] // Council of the European Union. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/ua20080221_05/d-ua20080221_05en.pdf

33. Горбатенко В. П. Асоціація // Юридична енциклопедія: у 6-ти т. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998–2004. Т. 1: А–Г. 1998. 672 с.

34. Клепацкий З. М. Западноевропейские международные организации / пер. с польск. В. Л. Кона. Москва: Прогресс, 1973. 487 с.

35. Татам А. Право Європейського Союзу / пер. с англ. Киев: Абрис, 1998. 424 с..

36. Гердеген М. Європейське право: пер. з нім. М. Гердеген. К.: К.І.С. 2008. 524 с.

37. Анакіна Т. М. Асоціація як форма співробітництва Європейського Союзу з третіми державами / Т. М. Анакіна // Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнародно науково-практичної конференції, присвяченій 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитомної монографії «Правова доктрина України», Харків, 20–21 листопада 2013 р. / Національна академія правових наук України. – Х. : Право, 2013.

38. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями [Електронний ресурс] // Офіційний вісник Європейського Союзу. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_b06.

39. Стрельцова О. В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія та практика: монографія / за наук. ред. О. В. Марцеляка. – К.: Алерта, 2017. – 532 с.;

40. Микієвич М. Міжнародно-правові аспекти співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами: монографія. - Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. 200 с.;
41. Право Європейського Союзу: підручник / за ред. В. І. Муравйова. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.;
42. Щокін Ю. В. Міжнародно-правовий звичай: проблеми теорії і практики : монографія. Харків : Право, 2012. 456 с.;
43. Березовська І.А. Правове регулювання відносин Європейського Союзу з асоційованими країнами: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2005. – 198 с.
44. Петров Р. А. Транспозиція «acquis» Європейського Союзу у правові системи третіх країн: монографія / Р.А. Петров. - Київ: Істина, 2012. - 384 с.
45. Joint Statement of Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2010 Country Report on: Ukraine [Електронний ресурс] // European Commission. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: https://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/pdf/pdf/progress2011/sec_11_646_en.pdf
46. Ван Елсуwege П. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як інноваційний правовий інструмент // Право України. 2015. № 8. С. 9–16.
47. Карський К. Угода про асоціацію між Європейським Союзом та Україною з 2014 року: Вступні уваги / К. Карський // Вісник Академії адвокатури України. - 2015. - Т. 12, № 3. - С. 15-22. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2015_12_3_4.
48. *Treaty of Lisbon* amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007.

49. Волошин Ю. О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти: монографія / за ред. М. О. Баймуратова. Київ: Логос, 2010. 428 с.;

50. Серета Т.С. Конституційно-правова реформа як основа інтеграції України до Європейського Союзу : автореферат дис....канд. юр. наук. Київ. 2017. 21 с;

51. Чернопищук Я. В. Конституціоналізація процесу європейської інтеграції України : автореф. дис....канд. юр. наук. Київ. 2013.;

52. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. // Офіційний вісник України. – 2014. – С. 83

53. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. (зі змінами)

54. Конституція України № 254к/96-ВР. // Відомості Верховної Ради України. – 1996.

55. Міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року №1906-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. №50.

56. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої, четвертої статті 219 Регламенту Верховної Ради України (справа про Регламент Верховної Ради України) від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008. Вісник Конституційного Суду України 2008 р. № 2. С. 14.

57. Рішення Конституційного Суду України : Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо

завчасного сповіщення про мирні зібрання) від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001. Офіційний вісник України офіційне видання від 25.07.2003 р. № 28. С. 109.

58. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 49. Ст. 272.

59. Закон України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» № 2680-VIII від 7 лютого 2019 р: Голос України. 2019. № 34.

60. Указ Президента України про Питання європейської та євроатлантичної інтеграції. // Офіційний вісник Президента України. – 2019. – С. 10.

61. Зона вільної торгівлі як складова Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2013. Випуск 115 (частина II).

62. Transposition, implementation and enforcement of Union law [Електронний ресурс] // European Parliament – Режим доступу до ресурсу: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/226403/EPRS_ATAG_627141_Transposition_implementation_and_enforcement_of_EU_law-FINAL.pdf.

63. Додаток V - Всеохоплююча стратегія імплементації Глави IV (Санітарні Та Фітосанітарні Заходи) [Електронний ресурс] // Євроінтеграційний портал. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu/dodatky-iv-rozdil/zakhody-sfz-stratehiia>.

64. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 228-рПро схвалення Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави IV (Санітарні та фітосанітарні заходи) Розділу IV “Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею” Угоди про асоціацію між . // Урядовий кур'єр. – 2016.

65. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 62 від 16.03.2005 р. Про затвердження Методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм. // Офіційний вісник України. – 2005. – С. 163.

66. Standards and the law [Електронний ресурс] // Deutsches Institut für Normung – Режим доступу до ресурсу: <https://www.din.de/en/about-standards/standards-and-the-law>.

67. Додаток XVII Нормативно-правове наближення. [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України – Режим доступу до ресурсу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/ugoda-proasociaciyu/17_Annexes.pdf.

68. Механізм реалізації норм права Європейського союзу у правопорядках держав-членів. [Електронний ресурс] // Український часопис міжнародного права – Режим доступу до ресурсу: <http://jusintergentes.com.ua/archives/2012/1-2/14.pdf>.

69. Дашенко Д. Актуальні проблеми європейської інтеграції України //Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 26 березня 2021 р.). 2021. С. 76.

70. Звіти про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/zviti-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu>

71. Березовська І. А. Концепція прозорості в угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Право України, 2015.

72. Топалова Е. Х. Реформування публічної адміністрації в Україні: шлях до європейських стандартів // Актуальні проблеми європейської інтеграції: зб. ст. з питань європейської інтеграції та права. Одеса. 2008. Вип. 4. С. 133-144.

73. Прокопенко Л. Удосконалення державного механізму європейської інтеграції // Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: матеріали 5-ї регіон. Наук.-практ. конф. 15 трав. 2008 р., м. Дніпропетровськ. 2008. 308 с.,

74. Березовська І. А. Вплив Угоди про асоціацію з Євросоюзом на правову систему України. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2011. Випуск 100 (Частина І). С. 179-185.

75. Порядок денний асоціації між Україною і ЄС: громадський експертний моніторинг [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.esukraina.blogspot.com>.

76. Кравчук І. Удосконалення стратегічного планування європейської інтеграції України / І. Кравчук // Вісник НАДУ при Президентові України. - 2009. № 4. - С. 5-10, с. 7

77. Партнерство між Україною та Європейським Союзом (супровідний лис) [Електронний ресурс] // Рада з питань співробітництва – Режим доступу до ресурсу: http://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eu_uk_chronology/association_agenda_ukr.pdf

78. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 12.07.2017 року. // Офіційний вісник України. – 2017. – С. 5.

79. Нагорна І.В. Держане управління в країнах-членах ЄС / "Public Administration in the EU Member States": Навч. посіб. К.: Видавництво "Міленіум". 2009. 192 с.

80. Східне партнерство [Електронний ресурс] // Представництво Європейського Союзу в Україні. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/shidne-partnerstvo>.

81. Яковюк В. І. Програма «Східне партнерство» як засіб інтенсифікації відносин ЄС та держав-сусідів Союзу // Програма «Східне

партнерство» як правова платформа співпраці України і ЄС : зб. наук. пр. Х. 2012. С. 10.

82. Участь України в агенціях і програмах Європейського Союзу: перспективи та можливості / за ред. О. Шумило. – К. : Міжнар. центр перспектив. досліджень, 2008. – С. 3.

83. Протокол до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами про Рамкову угоду між Україною та Європейським Співтовариством про загальні принципи участі України в програмах Співтовариства. // Офіційний вісник України. – 2011. – №92. – С. 143.

84. Артьомов І. Десятиліття Східного партнерства: проблеми та перспективи. Збірник наукових праць. 2019. № 1 (22). С. 18–24.

85. Спільна доповідь щодо виконання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (Неофіційний переклад) [Електронний ресурс] // Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України – Режим доступу до ресурсу: http://me.kmu.gov.ua/file/link/38155/file/shvalena_spilna_dopovid_ukr.rtf.

86. Спільна доповідь щодо виконання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (Неофіційний переклад) [Електронний ресурс] // Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України – Режим доступу до ресурсу: http://me.kmu.gov.ua/file/link/38155/file/shvalena_spilna_dopovid_ukr.rtf.

87. Закон України Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. // Голос України.

88. Закон України Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі. // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – №23. – С. 612.